

Млади репортери за местна демокрация

Учебно помагало за младия журналист

Дружество за Обединените нации в България

София, 2021

Проектът „Млади репортери за местна демокрация“ се изпълнява от Дружество за ООН в България в партньорство с Фондация „За ново партньорство в журналистиката“ с финансова подкрепа в размер на 10 000 евро, предоставена от сандия, и тен а н и Норвегия по линия на финансовия механизъм на Е П. Основната цел на проект „Млади репортери за местна демокрация“ е подобряване демократичната култура и гражданска осведоменост.

© Дружество за Обединените нации в България
София, 2021

Съдържание

Предговор	5
Какво е демокрация?	7
Демокрация и права на човека	8
Гражданско пространство за демокрация на участието	10
Проблеми с демокрацията	11
Младите хора и демокрацията	14
Местна демокрация, местно самоуправление	18
Роля на общността и НПО	24
Медиите и демокрацията	26
Медийната свобода	27
Медийният плюрализъм	29
Медиите и правата на човека	30
Регионални медии	31
Финансиране на медиите	32
Медийна етика	33
Решения на Комисията по журналистическа етика	37
Медийна грамотност	40
Индекс за медийна грамотност	42
Език на омразата	43
Фалшиви новини	44
Достъп до информация	45
Гражданска журналистика	50
Ученическата медия	52
Как да направим ученически вестник	53
Полезни ресурси	61

Описание на каретата:

Ревизирана европейска харта за участието на младите хора в живота на общините. Конгрес на местните и регионалните власти към СЕ, юли 2015	25
Етичен кодекс на българските медии	34
Концепцията за медийна и информационна грамотност на ЮНЕСКО	39

Предговор

Младите хора на възраст 15-29 години в България през 2020 г. са 985 044 души, по данни на НСИ. Ангажираното им участие в обществените процеси е една от предпоставките за засилване на демокрацията и за осигуряване на добро управление. Известно е, че много млади хора участват в екологични групи или в други протестни групи. Важен е техният ангажимент на местно равнище: тук те познават по-добре конкретните въпроси и проблеми и могат по-добре да оказват пряко въздействие.

В това поле на действие и взаимодействие се развива проектът „Млади репортери за местна демокрация“, изпълняван от Дружеството за ООН в България в партньорство с Фондация „За ново партньорство в журналистиката“, с финансовата подкрепа на Фонд „Активни граждани“, програма от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) 2014–2021 г., финансиран от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия. С този проект се опитваме да свържем местните медии и местната журналистика с училището и учениците.

Местните медии се разглеждат като стълбове в живота на общностите по света. В България е прието да ги дефинираме като регионални медии. Сплотяването на общността и поощряването на ангажимента към нея е същностната роля на регионалните медии. Те отразяват много отблизко специфичната историческа, географска, социална и политическа среда.

Училището от своя страна не е просто институция, в която младите хора прекарват значителна част от живота си и следват официална програма за обучение; то също така е място, където се формират много от техните възгледи и перспективи за живота. Важно е младите хора да се обучават на участие и демокрация още в училище, като е необходимо курсовете по демокрация, участие и гражданство да са достъпни и подкрепени с подходящи учебни материали. Това е една от задачите на тази публикация.

В новата дигитална среда те са подложени на влияние от медиите и в същото време могат да бъдат и да правят медия. В заразената от фалшиви и пристрастни новини медийна среда е важно още в училище те да бъдат подготвени за отговорно участие в публични диалози. В училище и в града има проблеми, които засягат учениците и те могат да се включват в тяхното решаване, като създават и предлагат медийно съдържание по актуални решения на местната власт. За тази цел е важно да познават инструментите на вземане на решение в местната власт, както и каналите за информиране и въздействие.

Укрепването на местната власт е предпоставка за развитието на демокрацията у нас. Има обаче проблеми, например с бавещата се финансова децентрализация или с медийната свобода и независимост. Проблемите могат да се решават с участие на младите, с гражданско образование на учениците, с приемането на

подход за участие на цялата общност – както в образователната система, така и в работата на медиите. Възможност за това предлага ускореното дигитализиране на социалния ни живот, за добро или за лошо. Защото публичността днес се гради често в социалните мрежи. А там присъстват предимно младите. Пак там се крият и най-големите заплахи за дезинформиране или за така наречената инфодемия.

Една от задачите на това помагало е да участва именно в разговора за медийната грамотност. Включването на медийната грамотност в училищните учебни програми и в извънкласните дейности насърчава гражданската ангажираност, повишава осведомеността за властовите функции на популярните медии и подпомага учениците да придобият необходимите критични и проучвателни умения. Медийната грамотност позволява на учениците да различават неизбежните рискове от манипулация чрез медиите и да не се поддават на пристрастията на журналистите и техните собственици.

С помощта на това помагало учениците ще се научат да прилагат Закона за достъп до обществена информация и да следят сесии на местния парламент. Ще разберат етичните принципи на журналистиката и ще се запознаят със случаи на нарушаване и санкциониране на неетичната журналистика.

И накрая, предлагаме на учениците да направят с помощта на учителите си и на местните журналисти своя собствен вестник. Представяме тази възможност като журналистика на гражданите, позната още като журналистика на участието, демократична журналистика, партизанска журналистика или журналистика на улицата. Във всичките си разновидности този тип журналистика се основава на участието на гражданите, които събират, съобщават, анализират и разпространяват новини и информация. Представяме си, че младите могат да сенаучат на това още в училище.

Това са темите на помагалото, но те са и обект на внимание във всички дейности по проекта „Млади репортери за местна демокрация“. Както заяви председателят на Общинския съвет в Монтана, инж. Иво Иванов, пред учениците от ПМПП „Св. Климент Охридски“ в Монтана, основната част от

„Гражданската активност е източник на идеи за политиките на местно ниво, а също и коректив на властта“, Той подчерта, че доверието е най-важният фактор и в медиите, и в политиката.

Надяваме се това помагало да послужи на учители, ученически клубове и неправителствени организации от цялата страна да работят за установяване на тази перспективна връзка между медиите и училището, между журналистите и учениците. Всеки по-нататъшен опит би донесъл безспорно още повече резултати, особено ако дейностите се изпълняват в неепидемична обстановка. Сътрудничеството между медии и училище, между журналисти и учители, може да бъде „ковачницата“ на много на брой активни и продуктивни Млади репортери за местна демокрация.

Какво е демокрация?

Демокрацията може да бъде определена като „власт на народа“, ако се опитаме да разберем произхода на думата. Думата произлиза от гръцките думи „demos“, която означава народ, и „kratos“, която означава власт. Следователно, демокрацията е начин на управление, който зависи от волята на народа.

За да разберем по-добре демокрацията в различните форми на демократично управление в света, е по-добре да изброим какво тя не е. Демокрацията не е автокрация или диктатура, не е олигархия, при която управлява малък дял от обществото. Демокрацията не е управление на мнозинството, а което ще ограничи интересите на малцинствата.

Демократичната държава се ръководи от принципа за правата на човека и че всички трябва да имат равна възможност да участват във вземането на решения, които засягат обществото.

Развитието на демокрацията

На древните гърци се приписва създаването на първата демокрация. Техният модел е форма на пряка демокрация – вместо да избират представители, които да управляват от тяхно име, самите „хора“ са се срещали, обсъждали са въпроси, свързани с управлението, а след това са изпълнявали политиката.

Днес има различни форми на демокрация. Съществуват президентски и парламентарни демокрации, федерални или унитарни демокрации, демокрации с пропорционална система на гласуване и други, които използват мажоритарна система, демокрации, които са и монархии, и т.н.

Едно нещо, което обединява демокрациите, са свободните избори, за да могат гласоподавателите да изберат хората, които да управляват от тяхно име. Тази система е известна като представителна демокрация. Може да се твърди, че е „демократична“, защото се основава на принципа за равноправие на всеки индивид да участва.

Все пак демокрацията включва много повече от избори, тя включва идеята за волята и участието на хората. Демокрацията е нещо, което можем да имаме в повече или по-малко, а това зависи от участието на повече хора в процеса на взимане на решения. Зависи от свободата им да говорят, влияят, критикуват, съдействат.

Демокрация и участие

При демокрацията става въпрос за нещо повече от гласуване и съществуват редица други начини за ангажиране в политиката и управлението. Не можем да кажем, че управлението наистина се извършва „от хората“, ако хората само гласуват веднъж на всеки 4 или 5 години, или не гласуват.

Демокрацията на участието днес е неразривна част от европейския обществен модел. Договорът от Лисабон утвърждава взаимното допълване между представителната демокрация и демокрацията на участието. В член 10, параграф 3 на Договора, се дава на гражданите „правото на участие в демократичния живот на ЕС“ и се казва, че

„решенията се вземат възможно най-открито и възможно най-близо до гражданите“
– в съответствие с изискването за спазване на принципа на субсидиарност. По този начин участието се превръща в гражданско право, а субсидиарността – в стълб на демокрацията на участието.

Ето няколко идеи за участие:

- Бъдете информирани за това, което се случва, за това, което се решава „в името на народа“, и по-конкретно за решенията и действията, които приема и извършва вашият народен представител на национално или на местно равнище.
- Кажете си мнението – или на вашите представители в парламента, или на медиите, или на групите, работещи по конкретни въпроси.
- Когато считате, че решенията не са демократични или противоречат на правата на човека, или просто, когато се чувствате силно заинтересовани от тях, положете усилия гласът ви да бъде чул, така че политиките да бъдат преразгледани. Най-ефективният начин да направите това вероятно е да се присъедините към други хора, така че гласът ви да е по-силен.
- Гласувайте, когато имате възможност. Ако хората не гласуват, от членовете на парламента всъщност не може да се търси отговорност.

Демокрация и права на човека

Всеки човек има право да участва в управлението на своята държава пряко или чрез свободно избрани представители. (*Член 21, ал. 1, Всеобщата декларация за правата на човека или ВДПЧ*)

Правата на човека могат да бъдат защитени ефективно само в демократична държава. Демокрацията не може да бъде дефинирана без правата на човека.

Особено важни са следните права, записани във Всеобщата декларация за правата на човека:

1. *Свобода на мисълта, съвестта и религията* (ВДПЧ, член 18). Това е едно от първите права, които са важни при демокрацията: хората трябва да могат да мислят свободно, да поддържат вярвания, които са важни за тях, без да бъдат наказвани за това.
2. *Свобода на изразяването* (ВДПЧ, член 19). Важно е не само да можете да мислите какво искате, но и да изразите мнението си на глас. Ако хората нямат възможност да обсъждат собствените си възгледи с други хора или да ги представят в медиите, как биха могли да „вземат участие“ в управлението?
3. *Свобода на мирни събрания и сдружения* (ВДПЧ, член 20). Това право ви позволява да обсъждате идеите си с други, които искат това, да формирате групи по интереси или групи за лобиране, или да се събирате, за да протестируете срещу решения, с които не сте съгласни.

Има два документа на ООН, които са много важни по отношение на разглеждането на връзката между демокрацията и правата на човека. Първата резолюция 2002/46 на

бившата Комисия по правата на човека, която очертава най-важните за ефективното функциониране на демокрацията елементи (Комисия на ООН по правата на човека, 2002 г.).

Тези елементи включват следното:

- Зачитане на правата на човека и основните свободи;
- Свобода на сдружаването;
- Свобода на изразяване и мнение;
- Достъп до властта и нейното упражняване в съответствие с принципите на правовата държава;
- Провеждане на периодични свободни и честни избори чрез всеобщо и тайно гласуване като израз на волята на хората;
- Плуралистична система от политически партии и организации;
- Разделение на властите;
- Независимост на съдебната власт;
- Прозрачност и отчетност в публичната администрация и
- Свободни, независими и плуралистични медии.

В същата резолюция от 2002 г. Комисията по правата на човека потвърждава, че правото на развитие и премахването на бедността може да допринесе значително за насърчаването и укрепването на демокрацията. Това означава, че наред с гражданските и политическите права, демократичната държава трябва да гарантира социалните, културните и икономическите права на човека, което по-късно означава да се стимулира устойчивото развитие на държавата.

Наблюдават се общи предизвикателства пред правата на човека, демокрацията и устойчивото развитие:

- Недемократично упражняване на власт;
- Бедност и социално изключване;
- Неспазване на правата на човека;
- Дискриминация и дискриминационни практики, лишаване от достъп до правосъдие на групи в неравностойно положение;
- Заплахи за сигурността на човека и ерозия на върховенството на закона, между другото, в контекста на борбата с тероризма;
- Въоръжени конфликти и насилие;
- Слаби и нефункционални управленски институции;
- Липса на демократична отчетност.

Добре функциониращата демокрация приема многообразието, насърчава равенството и защитава индивидуалните свободи. Тя е най-добрият залог срещу концентрацията на власт в ръцете на малцина и срещу злоупотребата с правата на човека, която неизбежно произтича от това.

От своя страна, най-добрата защита на правата на човека произтича от устойчива демократична рамка, основана на върховенството на закона.

Върховенството на закона означава, че всички членове на обществото – включително правителства и парламенти – са еднакво подчинени на закона, под контрола на независимите съдилища, независимо от политическите мнозинства.

Гражданско пространство за демокрация на участието

За да съществува демокрация на участието, хората трябва да имат подходяща среда. Такава среда е гражданското пространство. То е политическата, законодателната, социалната и икономическата среда, която дава възможност на гражданите да се събират, да споделят своите интереси и притеснения и да действат индивидуално и колективно, за да влияят и формират политиката.

Гражданското пространство насърчава хората да преследват множество, понякога конкуриращи се гледни точки. Динамичното и разнообразно гражданско пространство гарантира, че управляващите органи отчитат интересите, нуждите и опасенията на обществото като цяло. Напротив, когато гражданското пространство се свива, правителствата и институциите е по-малко вероятно да отговорят на исканията на гражданите.

Според Върховния комисар за човешките права на ООН:

„Ако има пространство за участие на гражданското общество, има по-голяма вероятност всички права да бъдат по-добре защитени. Обратно, затварянето на пространството на гражданското общество и заплахите и репресиите срещу активистите на гражданското общество са ранни предупредителни знаци за нестабилност. С течение на времето политиките, които делегитимизират, изолират и потискат хората, призоваващи за различни подходи или законно претендиращи за техните права, могат да изострят чувствата на неудовлетвореност и да доведат до нестабилност или дори конфликт“.

Отвореното, разнообразно и динамично гражданско пространство е централна характеристика на демократичните общества, защото позволява на гражданите да бъдат активна част от политическата сфера извън изборите. То също така насърчава правителствата да бъдат прозрачни и отговорни.

Посочените по-горе права са съществена част от свободите, които са в сърцевината на отворено, активно и разнообразно гражданско пространство. За трите стълба на гражданското пространство се приемат:

Свободата на сдружаване е правото на гражданите да се организират и колективно да общуват с обществената и политическата сфера за преследване на своите общи цели.

Свободата на събранията е правото на гражданите да се събират публично или частно, за да изявяват, застъпват и поддържат колективните интереси. Това право включва свободата за мирно несъгласие и протест по отношение на правата на другите, без страх от наказание.

Свободата на изразяване е правото на гражданите да имат равен достъп до множество източници на информация за формиране на разнообразни мнения и до обществени форуми за изразяване на алтернативни гледни точки, насочване на вниманието към въпроси, които предизвикват безпокойство, и изказване безпречки срещу смятаното за несправедливост.

Проблеми с демокрацията

- Упадък на глобалната свобода

Светът за първи път след края на Втората световна война е в ситуация на глобална „политическа рецесия“. В доклад на Фрийдъм Хаус за свободата по света през 2016 г. се констатира десета поредна година на упадък на глобалната свобода.

През последните няколко години много учени откриха доказателства, че здравето на демокрацията е в упадък по целия свят, като за случващото се използваха термини като „демократично отстъпление“ или „демократична рецесия“, за да опишат цялостното влошаване на демократичните права и институции.

Както показва докладът върху проучването за 2019 г. на изследователския център Пю (Pew Research Center) за 34 страни, демокрацията остава популярна идея сред обикновените граждани, но ангажираността към демократичните идеали невинаги е силна. И мнозина са недоволни от това как работи демокрацията.

България е сред изследваните страни, където се констатират най-високи равнища на неудовлетвореност от демокрацията. От анкетираните българи 86% смятат, че справедливата съдебна система е изключително важна, за да третира всички по еднакъв начин в страната. Отношението към избраните длъжностни лица показва, че 78% от анкетираните българи не смятат, че те се грижат за обикновените граждани, а подобен процент – 74 – не смятат, че държавата се управлява в полза на всички. Като цяло неудовлетвореност от демокрацията изразяват 71%.

- Спадаща избирателна активност

От много години съществуват тревоги за демокрацията при намаляваща избирателна активност. На изборите за местна власт през 2019 г. избирателната активност у нас е била 42,1%, а за избор на Европарламент – 32,64%.

Обсъдете: „Това изпразване на политиката от съдържание предизвиква апатия сред избирателите, видима в непрекъснато спадащата избирателна активност, и подпомага разпространението на пламенни, уж радикални, крайно десни партии. Тези групи претендират, че поставят под въпрос властващия центристски консенсус, но вместо това ускоряват по-общото изместване вдясно, тъй като мейнстриймът се опитва да неутрализира това предизвикателство, присвоявайки си реториката и платформата му“¹.

Господство на мнозинството

Първият проблем е, че интересите на малцинствата често не са представени чрез електоралната система: това може да се случи, ако техният брой е прекалено малък, за да преодолее бариерата и да получи представителство в парламента. Вторият проблем е, че дори и да са представени в законодателния орган, техните представители са малцинство и не могат да съберат достатъчно гласове, за да вземат

¹ Жана Цонева, Политика след политичното.
<https://dversia.net/2709/politika-sled-politichното-jana-tsoneva/>

надмощие над представителите на мнозинството. Поради тези причини демокрацията често се нарича „господство на мнозинството“.

Ако доминиращото мнозинство не е подкрепено с гаранция за човешките права за всички, може да се стигне до решения, които са неблагоприятни за малцинствата. Основните интереси на малцинствата, както и на мнозинствата, трябва да бъдат опазвани от всяка демократична система чрез придържане към принципите на правата на човека, подкрепени от ефективен законов механизъм, независимо каква може да бъде волята на мнозинството.

Въпрос: Ако мнозинството от населението се обявява за лишаване на някои хора от техните човешки права, смятателите, че „хората трябва да решат“?

- Възход на национализма

Друг проблем са тревожните тенденции в Европа към изразяване на подкрепа за екстремистки десни партии. Тези партии често пъти си играят с националистическите чувства и са враждебно настроени към „неместните“ членове на обществото и по-конкретно към бежанците и членовете на религиозни малцинства. В своя защита тези партии често се позовават на подкрепата, която имат сред населението, и на демократичния принцип, че те представляват мнението на голям брой хора. Въпреки това, когато една партия подкрепя насилието под каквато и да било форма и когато не уважава правата на човека на всеки член на населението, тя няма никакво право да се позовава на демократичните принципи.

В зависимост от степента на проблема и конкретния културен контекст, може да е необходимо да се ограничи правото на свобода на изразяване на някои групи, въпреки значението на това право за демократичния процес. Например много държави имат закони срещу подклаждането на расова омраза. Европейският съд счита това за приемливо ограничаване на свободата на изразяване, обосновано с нуждата да се защитят правата на други членове на обществото или на структурата на самото общество.

- Подчиняване на медиите

Според доклада на Фрийдъм хаус за 2020 г. България достигна най-ниското ниво в развитието на демокрацията за последните 10 години. Тази година заслугата за поредното отслабване на демокрацията в нас е на два фактора - продължаващото унищожаване независимостта на медиите и намесата на ГЕРБ в изборния закон и финансирането на партиите. България е с показател 3.50 пункта (от максимални 7) в категорията медии. Това е най-слабият резултат в използваните 7 категории, дори в "Корупция" индексът е по-добър, 3.75 пункта.

Открояват се редица актуални негативни тенденции: намеса на собственици, рекламодатели, държавни органи и политици в работата на медиите, разпространение на автоцензурата, влошаване на условията на труд на работещите в медии и др. Много медии заемат партизанска позиция в услуга на корпорации или на партии.

Роля на неправителствените организации

Неправителствените организации са основна част от гражданското общество или т.нар. трети сектор (след правителството и бизнеса). Те са юридически лица, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел като сдружения или фондации. Създават се за постигането на нестопански цели – за защита на природата и животните, за подпомагане включването в обществото на различни уязвими групи като хора с увреждания, младежи без родители и пр.

България има традицията на читалищата – „български културно-просветни сдружения в населените места“. Те възникват по време на Възраждането, редом с църковните и училищните настоятелства. Според Закона за читалищата, те са юридически лица с нестопанска цел (чл. 2 (2)).

Най-общо организациите на гражданското общество могат да бъдат определени като всички организационни структури, чиито членове имат цели и отговорности от общ интерес и които се явяват посредници между публичните власти и гражданите.

Гражданските организации не само говорят за обществените проблеми, но и работят на терен за разрешаването им.

От една страна, това включва предоставяне на услуги в образователната (всички форми на неформално образование), здравната (здравни медиатори, пациентски организации), социалната сфера (като доставчици на съвременни социални услуги), така че да се посрещат реалните нужди и да се намаляват държавните дефицити в тези области. От друга страна, натрупаните знания и опит използват в диалога си с институциите при формирането на политики и закони, като включват в процеса маргинализираните и най-уязвимите групи, или задават най-неудобните въпроси, и насърчават повече участие и ангажираност на хората, които са засегнати от решенията. А в повечето случаи засегнати от политическите и законодателните решения е цялото общество.

С тази своя дейност гражданските организации:

- стават гаранция за демокрацията,
- насърчават гражданската активност в борбата със социалното неравенство, и
- създават механизми, чрез които гласът на хората да се чува и да има значение при вземането на властнически решения.

ЗАЩО... да работя за НПО?

Едно от големите предимства на работата за НПО е чувството, че извършвате реална промяна в света или в живота на неговите обитатели. НПО могат да ви дадат възможност непосредствено да видите резултатите от упоритата си работа, което носи огромно удовлетворение както в професионален, така и в личен план.

Освен това, тъй като бизнес структурата на неправителствените организации е често не толкова йерархична, колкото в традиционните предприятия, имате повече възможности за развиване на многостранни умения чрез работа в различни области.

Младите хора и демокрацията

Младите хора на възраст 15-29 години в България през 2020 г. са 985 044 души. Участието на младите хора е една от предпоставките за засилване на демокрацията и социалното сближаване, осигуряване на добро управление и гарантиране на политическата стабилност.

Много млади хора участват в екологични групи или в други протестни групи. Важен е техният ангажимент на местно равнище: тук те познават по-добре конкретните въпроси и проблеми и могат по-добре да оказват пряко въздействие.

Участието им във формални и неформални младежки организации са едно от средствата, с които младите хора изпитват и практикуват демокрация. Следователно младежките организации играят важна роля в изграждането и опазването на демократичния ред.

Стратегически насоки за България

В националната стратегия за младежта 2010–2020 г. е записана стратегическа цел „Осигуряване на възможности за пълноценно участие на младите хора в гражданския живот и заприобщаването им към основните демократични ценности и стандарти“. Насърчава се самоорганизирането на младите хора и гражданското образование и обучение. Поставена е задача за мобилизиране на участието на младите хора в управлението на местно, областно и национално ниво и в гражданския контрол върху дейността на общинските и държавните органи, включително и чрез кампании за връщане на доверието на младите хора в администрацията.

Национален младежки форум

Националният младежки форум (НМФ) е най-голямата младежка платформа в България, която обединява 50 младежки организации от цялата страна. НМФ е пълноправен член на Европейския младежки форум и активен партньор на национални и европейски институции в изграждане на и застъпничество за младежки политики. Мисията на организацията е да представлява интересите на младите хора в България, извеждайки на преден план значението на младежките организации за осигуряване на ефективен структурен диалог чрез сътрудничество със съответните заинтересовани страни и институции, вземащи решения в младежката политика.

В стратегията за младежта 2010–2020 г. се препоръчва организиране на кампании и инициативи по актуални теми в изпълнение на политиките на Европейския съюз, Съвета на Европа и ООН по отношение на младите хора.

Европейски съюз

През 2001 г. Европейската комисия (ЕК) публикува Бяла книга „Нов тласък за европейската младеж“, в която бяха идентифицирани четири приоритетни области – участие, информация, доброволчески дейности и по-добро разбиране и познаване на проблемите на младежта.

През март 2005 г. Европейският съвет предложи Европейски пакт за младежта за подобряване на възможностите за развитие на знанията, мобилността, заетостта и социалното включване на младите европейски граждани.

През 2009 г. ЕК предложи нова стратегия на ЕС за политиката за младежта за новото десетилетие. Тя цели мобилизиране на потенциала на младите хора, насочена е към създаване на повече възможности за младежта в областта на образованието и трудовата заетост, към подобряване на достъпа и *пълноценно участие на всички млади хора в обществения живот* и насърчаване на солидарността между обществото и младите хора.

През 2009 г. е изготвен и първият европейски доклад за младежта, който съдържа информация в областта на младежта в страните-членки на ЕС.

ООН – Световна програма за действие за младежта (СПМД)

Тази програма е приета от Общото събрание на ООН през 1995 г. Тя предвижда изграждане на политическа рамка и практически насоки за национални мерки, като включва петнадесет младежки приоритетни области и съдържа предложения за действия. 15-те приоритетни области на СПМД са групирани в 3 направления.

Младежите в глобалната икономика	Включва въпроси за глада и бедността, образованието, трудовата заетост и глобализацията;
Младежите и гражданското общество	Включва въпросите за информацията и комуникационните технологии, околната среда, свободното време, участието в процесите на вземане на решения и връзките между поколенията.
Младите и тяхното благополучие	Включва приоритетните области здраве, злоупотреба с наркотици, престъпност, конфликти и ХИВ/СПИН.

Обърнете внимание:

- Навсеки две години ООН изготвя и публикува Световен доклад за младежта
- 12 август е определен за Международен ден на младежта.

Съвет на Европа

Съветът на Европа е международна политическа организация, създадена на 5 май 1949 г. В нея членуват 47 държави, или това е т. нар. „голяма Европа“. Организацията насърчава сътрудничеството между всички държави в Европа в областта на правото, човешките права, демократичното развитие и културното сътрудничество.

Разработването и въвеждането на стандарти за демокрация се подпомага от Европейската комисия за демокрация чрез право, известна още като Венецианската комисия, която е консултативен орган на Съвета на Европа по конституционни въпроси. По-конкретно Комисията оказва съдействие при съставянето и поддържането на правната рамка за демократичните институции.

Дейността на Съвета на Европа (СЕ) в сферата на младежта се осъществява основно чрез програми. Програмата „Младежта за демокрация“ включва две перспективи:

1. Първата цел е младите хора да променят поведението си, за да повлияят на решенията в демократичните процеси и да увеличат участието си в развитието на приобщаващи и мирни общества.
2. Втората цел е държавите членки да предприемат конкретни мерки за развитие на младежка политика, улесняваща достъпа на младите хора до права.

Европейската младежка фондация European Youth Foundation – предоставя финансова помощ за европейските младежки дейности. Годишният бюджет на фондацията възлиза на около 3,7 млн. евро. Това е силен инструмент за младежко сътрудничество и подкрепя дейности на младежки НПО, мрежи и инициативи (например международни младежки срещи, кампании, изложби, публикации, аудио-визуални материали, уебсайтове и пилотни проекти). Фондацията също така осигурява безвъзмездна помощ за развитие и администриране на международни НПО и мрежи. <<https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation>>

Добри практики:

ВЛИЯЙ, не се поддавай на влияние – Influence Don't be influenced

Проектът за младежка демокрация „ВЛИЯЙ, не се поддавай на влияние“ има за цел да покаже на хората от два европейски града как те могат да повлияят на процесите, които ги засягат.

Проектът се изпълнява в два града на Чехия и Испания и включва различни целеви групи – деца, млади хора, местна общност и младежки организации.

Проектът е фокусиран върху диалог между различните участници в изработването на младежки политики.

<https://www.salto-outh.net/rc/participation/YDP/YDProjects/influence>

[ncedontbeinfluenced/](https://www.salto-outh.net/rc/participation/YDP/YDProjects/influence)

Младежки медии за Европа /Youth media for Europe

Целта на проекта е да събере и обучи екип от млади хора на възраст между 17 и 25 години от цяла Ирландия, които да преминат интензивно обучение по медии и журналистика, за да станат официални онлайн младежки кореспонденти за изборите за Европейски парламент през 2009 година. След интензивен процес на подбор от над 150 кандидатури е избран екип от младежки кореспонденти. С тях е проведен двудневен курс за обучение по медии и журналистика. След това екипът от млади хора отразява кампанията за Европейски парламент като официален младежки печат за своя избирателен район. Организаторите на проекта осигуряват пълен достъп до пресконференции, политически дебати и други събития. Екипът докладва онлайн в специален блог, където публикува редовни доклади, включително видеорепортажи. Членовете на екипа се срещат с младежки групи в различни места на страната. Изработеният в края на проекта доклад е разпространен сред политиците и заинтересованите страни в Ирландия.

Материалите от “Младежки медии за Европа” са достъпни на адрес: www.youthmediaforeurope.com.

"VoicetEurope"

Проектът използва силата на подкаста да стимулира и овластява младите хора за активно участие в тяхната локална, национална и европейска демокрация. „VoicetEurope“ се отнася до младите хора, които използват силата на подкасти, за да съобщават за важни за тях проблеми. Те използват собственото си уеб пространство, за да разследват и да провеждат кампании по местни, национални и европейски теми. Участниците работят заедно, използвайки технологията "Web 2.0": самостоятелно публикуване, гласуване в анкети, споделяне на съдържание.

Младежка академия за демокрация и развитие 2 (2015)

Участници са 15 младежи на възраст 18 – 29 години от община Ловеч. Източник на финансиране е община Ловеч, съгласно План за младежки дейности на Община Ловеч за 2015 г. Приоритет „Повишаване на гражданската активност“. Период на изпълнение: септември – ноември 2015. Една от целите е повишаване на информираността на младите хора за ролята и функциите на местните власти.

Код активни младежи

Цел на проекта е подпомагане на личностното развитие и гражданската активност на младите хора от малки населени места на община Ловеч. Дейностите включват проучване на потребностите и интересите на младите хора в малките населени места и обучение „Гражданско участие“ по теми, посветени на: ролята на неправителствените организации, механизмите за осъществяване на граждански мониторинг, методи и

стъпки за провеждане на застъпнически кампании, пряко участие на гражданското общество в процеса по формиране на местни политики, запознаване със законовите норми, определящи гражданските права и задължения.

Национална младежка академия

Националната младежка академия е създадена от Националния младежки форум с

цел да помогне на участниците да развият компетенции, с които да допринасят за повишаване на ефективността на младежкия сектор на местно, регионално и национално ниво.

Национална младежка академия е тук и търси най-мотивирани за промяна млади хора в България, които са готови да предизвикат, не само себе си, но и хората в общността, от която идват.

Виж на адрес: <https://nmf.bg/academy/>

Местна демокрация, местно самоуправление

Самоуправлението е основно право на гражданите и принцип на местната политика. Местното самоуправление е най-близкото до гражданите ниво на демократично управление. То им позволява да участват в процес на взимане на решения на местно равнище.

Съзнавайки важноста на местното самоуправление, Съветът на Европа създаде Конгрес на местните и регионалните власти в Европа. Тази организация основава дейността си на *Европейската харта за местно самоуправление (ЕХМС)*. Тя съдържа основните условия, принципи и практики на местното самоуправление. Присъединилите се към Хартата европейски държави са длъжни да ги спазват.

ЕХМС е приета на 15.10.1985 г. в Страсбург, Франция. България подписа Хартата на 3.10.1994 г., а Народното събрание я ратифицира на 10.05.1995 г. (с изключение на чл. 7 § 2 относно финансовите компетенции за изпълнение на функциите от страна на избраните местни представители).

Основната дефиниция на понятието „местно самоуправление“ се съдържа в чл. 3, ал. 1 от ЕХМС. Това е:

„правото и реалната възможност за местните общности да регулират и управляват в рамките на закона, на тяхната отговорност и в интерес на тяхното население съществена част от обществените дела“.

Принципите на ЕХМС бяха признати в Конституцията на Република България и в Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА). Основните принципи на законодателството в областта на местното самоуправление и местната администрация са формулирани в едноименната глава от Конституцията на Република България, влязла в сила на 13.07.1991 г.

Конституцията утвърждава България като парламентарна република с местно самоуправление.

Съгласно Конституцията Република България се дели на общини и области. Територията на страната е разделена на 28 области, в обхвата на които се включват 264 общини. Управлението на административно-териториалните единици се осъществява от териториални органи на изпълнителната власт и техните администрации, съгласно Закона за администрацията (ЗА). За областите това са областните управители, а за общините – кметовете на общини.

Областта е административно-териториална единица за провеждане на регионална политика, за осъществяване на държавно управление по места и за осигуряване на балансирано съответствие между националните и местните интереси. На територията на областта не се осъществява самоуправление и там областният управител е едноличен орган на изпълнителната власт.

Общината е определена като основна административно-териториална единица, в която се осъществява местното самоуправление. Местното самоуправление се осъществява чрез местните власти. Местните власти са общинският съвет и кметът. И двата органа се избират пряко от избирателите.

За защита на общите интереси на местните власти в страната е създадено Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ), в което членуват всички общини.

Какви въпроси решава местното самоуправление?

Местното самоуправление в България се изразява в местното решаване на въпроси, свързани с:

- Общинско имущество, общински предприятия, общински финанси, данъци и такси, общинска администрация;
- Устройството и развитието на територията на общината и на населените места в нея;
- Образование: предучилищно възпитание, начално, основно и средно;
- Здравеопазване: амбулаторно-поликлинично и болнично обслужване, здравна профилактика, медико-социални грижи и санитарно-хигиенни дейности;
- Култура: читалища, театри, оркестри, библиотеки, музеи и музейни сбирки, самодейност, ритуали, местни традиции и обичаи;
- Благоустрояване и комунални дейности: водоснабдяване, канализация, електрификация, топлофикация, телефонизация, улици и площади, паркове, градини, улично осветление, озеленяване, корекция на реки и дерета, третиране на битови отпадъци, общински бани, перални, гаражи, гробища;
- Социално подпомагане: Социални грижи и социални помощи, социално жилищно задоволяване и други социални дейности с общинско значение;
- Опазване на околната среда и рационално използване на природните ресурси с общинско значение;
- Поддържане и опазване на културни, исторически и архитектурни паметници с общинско значение;
- Развитие на спорта, туризма и отдиха с общинско значение.

Избори за местна власт

Гражданите като общност не могат сами да осъществяват изцяло всички общински дейности. Затова те делегират правата по самоуправление на своите представители в местната власт. Делегирането на правата става чрез демократична процедура за избор на тези представители. Гражданите имат право на един глас за общински съветници, един глас за кмет на общината и един глас за кмет на кметство или район.

Право да бъдат избирани за съветници имат български граждани и всеки гражданин на държава членка на Европейския съюз, които нямат друго гражданство, имат изборителни права (навършили са 18 години, не са поставяни под запрещение и не изтърпяват наказание „лишаване от свобода“) и са адресно регистрирани в съответната община преди изискваната по чл. 3, ал. 1 от ЗМИ дата.

Изборите за общински съветници и кметове са общи, насрочват се от президента и се провеждат в един неработен ден за цялата страна.

Съгласно Закона за местните избори (ЗМИ) местните избори се произвеждат на основата на общо, равно и пряко изборително право с тайно гласуване. Изборите за

общински съветници се произвеждат по пропорционалната система, а за избор на кметове – по мажоритарната система.

Колективният орган на местно самоуправление – Общинският съвет, и органът на изпълнителната власт в общината – кметът, са относително независими при осъществяване на своите функции. Те са изборни органи и не могат да бъдат разпускани или уволнявани от други държавни институции.

Разделение на властите в общините

Законът за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА) въвежда принципа на разделение на властите при управлението на общината.

Общинският съвет е органът на законодателната власт. Той се избира пряко от населението на общината за срок от 4 години и се състои от избраните общински съветници. Броят на общинските съветници зависи от броя на населението в общината.

Общинският съвет осъществява своята дейност предимно чрез провеждане на заседания – общо за целия съвет и отделно за неговите комисии. Заседанията на съвета се свикват от неговия председател. Като правило заседанията са публични, (т. е. всеки гражданин може да присъства на заседанията и да види и да чуе как се обсъждат общинските проблеми и как се взимат решенията) освен в отделни случаи, когато съветът може да реши дадено заседание да се проведе при закрити врати.

Голяма част от работата по подготовката на решенията се извършва в постоянните комисии на общинския съвет. Преобладаващата част от конкретната дейност по подготовката на обсъжданите материали се извършва от общинската администрация, която има право да сезира общинския съвет с конкретни въпроси от неговата компетентност. Към постоянните комисии на общинския съвет се наемат (от бюджета на общинския съвет) на граждански договор външни експерти. Това обикновено са изтъкнати личности, специалисти, експерти в определени области.

Кметът е органът на изпълнителната власт в общината. За разлика от областния управител той има изборен мандат, т. е. избира се от населението за срок от четири години. Той отговаря за изпълнението на решенията на общинския съвет. За своята дейност кметът е отговорен както пред избирателите, така и пред закона и общинския съвет.

Кметът действа и в качеството на представител на държавната власт в общината. Като държавен административен орган, той организира изпълнението на задачите, които произтичат от законите, от актовете на Президента и на Министерския съвет. Освен това, в случаи, определени със закон, кметът може да изпълнява функции, възложени му от централните държавни органи.

Отношенията между общинския съвет и кмета се изразяват във възможността на колективния орган да отменя актове на кмета, извършени в нарушение на решения. Кметът на общината може да оспори решението на общинския съвет, когато смята, че то противоречи на интересите на общината или нарушава законите.

Правото на участие на гражданите

Прякото участие на гражданите в управлението на общинските дела и при формиране на общинската политика е законово гарантирано.

Жителите на общината могат да упражнят това свое право основно чрез четири форми: местен референдум, общо събрание, подписка и местни избори.

1. Чрез местни референдуми може да се решат важни въпроси от местно значение, които са от компетенциите на органите на местното самоуправление или са изрично посочени в закон. Местният референдум може да се произведе в цялата община или отделно – в района, кметството, населеното място – според характера на решавания въпрос. Не могат да се решават чрез местен референдум въпроси, отнасящи се до общинския бюджет, данъчното облагане, както и такива въпроси, за които със закон е предвиден специален ред.

Решението за произвеждане на местен референдум се взема от общинския съвет с мнозинство повече от половината от общия брой на съветниците.

Инициатива за произвеждане на местен референдум е налице, ако най-малко 25% от избирателите са изразили воля за неговото провеждане. Инициативата може да дойде и от не по-малко от 25% от общинските съветници, кмета на общината и областния управител. По принцип референдумът се счита за редовен, ако в него са взели участие повече от половината от избирателите.

2. Общото събрание е друга форма за пряко участие при решаване на въпроси от местен характер в общината, района, кметството или населеното място (квартала). На такива събрания могат да се решават проблеми, свързани с: благоустрояването и хигиенизирането; правилата за ползването на общинските имоти; организацията на опазване на полските имоти и общинските гори; спазването на обществения ред и други въпроси, предвидени със закон.

Общото събрание на населението се свиква от кмета: по негова инициатива, по решение на общинския съвет или по искане на 25% от избирателите. То е редовно, ако на него присъстват повече от половината избиратели в общината респективно района, кметството, населеното място. Гласуването е явно, като решенията се вземат с мнозинство – повече от половината от присъстващите. Решението се обявява от кмета, който издава заповед, с конкретните мерки за неговото изпълнение. При необходимост той може да внесе предложения в общинския съвет за приемане на съответното решение.

3. Чрез подписка може да се прави предложение до общинския съвет за решаване на важни въпроси. Инициатива за организиране на подписка е налице, когато най-малко 100 гласоподаватели положат своя подпис за това. Ако става дума за населено място до 200 души – най-малко 20% от избирателите трябва да подкрепят подписката.

Може да се каже, че подписката е форма за колективно предложение до общинския съвет, с цел решаване на даден въпрос. Подписката е редовна, ако е подписано

най-малко от 25% от избирателите. Ако предложението е подкрепено от толкова избиратели, подписката се представя на председателя на общинския съвет. Той е длъжен да уведоми общинските съветници и в едномесечен срок да свика заседание за нейното обсъждане. Общинският съвет обсъжда постъпилите чрез подписката предложения и взема решение по тях.

4. Най-значимата форма за влияние на гражданите върху управлението на общината са местните избори. На тях всички дават своя вот за онези местни политици, чиито програми развита общината се доближават най-много до техните желания и интереси.

Финансовата не/самостоятелност на общините

Финансовата самостоятелност на българските общини е заложена в Конституцията на Република България. Съгласно нея общината има самостоятелен бюджет, който се разработва на основата на собствени финансови източници, определени със закон и субсидии от държавата. Конституционните постановления бяха доразвити в приетите Закон за общинските бюджети (ЗОБ) и Закона за местните данъци и такси (ЗМДТ).

Съгласно ЗОБ бюджетът на общината е публичен и се контролира от населението чрез общинския съвет и от определените със закон компетентни органи. Той се разработва от специализирани звена на общинската администрация, съставя се от кмета, който след съгласуване с предоставена от Министерството на финансите информация, изготвя общинския бюджет и го внася за приемане от общинския съвет.

Проблем има в това, че местните власти продължават да разчитат предимно на субсидии от централната власт, голямата част от които отиват основно за разходи по политики, налагани именно от София (включително образователна, здравна и социална политика). В проучването на Института за икономическа политика от 2017 г. е отбелязано, че 64,2% от всички приходи на общините на практика съставляват трансфери от държавата. Собствените приходи на общините средно възлизат едва на 35,8%, от които 14,8% имат данъчен, а 21% неданъчен произход.

Финансовата самостоятелност е предпоставка за самоуправление. Липсата ѝ причинява снижаващи се оценки за местното демократично управление. Така например България влошава резултата си в Индекса „Нации в преход“ на Freedom House за 2018 г. Причина за тази оценка е *„нараставаща задлъжнялост на общините (особено в селските райони), нарастваща зависимост от централния бюджет, политическия патронаж на местно ниво и намалените възможности за икономически дейности и нови инициативи“*.

Защо е нужна финансова независимост?

Местните избори са в голяма степен безполезни, ако органите на местната власт не разполагат с фискалния капацитет да оказват влияние върху социалните и икономическите процеси на собствена територия. Ако местните власти не харчат парите на местните хора, тогава и двете страни са слабо заинтересовани от ефективното им управление. Това прави и журналистите от местните медии пасивни.

За подобряване на реалните възможности на общините отдавна се очаква напредък в така наречената *фискална децентрализация*. Фискалната децентрализация се дефинира като система за разделяне на данъчните приходи и бюджетните разходи между централното правителство и местните органи на властта с оглед на ефективното предлагане и потребление на различни публични блага.

Прочети повече:

Алексиев, Явор. Развитие на регионите и безсилието на местната власт. Институт за пазарна икономика, 2015. На адрес:

<https://ime.bg/bg/articles/finansi-na-mestnite-vlasti-u-nas-i-v-es/#ixzz6PhhrYTck>

Аналитичен доклад за ролята на неправителствените организации и активността на гражданите в местното самоуправление. Предложения и препоръки за усъвършенстване на нормативната уредба с цел насърчаване на пряката демокрация на местно ниво. София, 2011 г. Министерство на регионалното развитие и благоустройството. На адрес:

<https://www.mrrb.bg/static/media/ups/articles/attachments/68a54db3910fcb978846ba79d46044d1.pdf>

Ганев, П. Я. Алексиев. Пътят към фискална децентрализация: Споделяне на данък общ доход с общините. Институт за пазарна икономика, април 2018.

На адрес: <https://ime.bg/var/images/IME-Fiscal-Decentralization.pdf>

Алексиев, Я. Местна демокрация? Какво е това? Институт за пазарна икономика, 13.04.2018. На адрес:

<https://ime.bg/bg/articles/mestna-demokraciya-kakvo-e-tova/>

Проблеми пред процеса на децентрализация:

В стратегическия документ за децентрализация 2016-2025 г. е направен извод, че в периода от 1991 до 2015 г. процесът на децентрализация протича с бавни и противоречиви темпове, а в някои случаи дори спира. Основните проблеми, които възпрепятстват развитието на процеса на децентрализация са следните:

- Въпросът за децентрализацията на практика не заема достатъчно важно място в политическия дневен ред.
- Сред политиките и държавните служители... не съществува истинско и дълбоко убеждение, че действително е необходимо страната да проведе процес на ефективна децентрализация на държавното управление;
- Политиките, които трябва да вземат необходимите решения за провеждане на процеса на децентрализация, нямат ясна визия за това, което трябва да се направи.
- Политиките са склонни да гледат на децентрализацията повече като на проблем, отколкото като на необходима и неразделна част от решаването на проблемите на страната, свързани с нейното развитие и модернизация.
- Децентрализацията не е тема, която общественото мнение да счита за неразделна част от усилията за постигане на "добро управление".

Роля на общността и НПО

Добре познатата практика в страните с развита демокрация е създаването на групи за натиск върху властта. За да участват в публични дискусии и да влияят върху вземането на решения, групите за натиск (неформални или регистрирани като юридическо лице с нестопанска цел – НПО) трябва да са запознати с процедурите за вземане на решения от общинския съвет.

Пътят на едно решение на общинския съвет се определя с разпоредбите в Правилника за организация и дейността на общинския съвет. В него ясно се очертава кръгът на лицата, които могат да сезират общинския съвет с разглеждането на даден въпрос от неговата компетентност. Това най-често са кметът, зам. кметовете, секретарят на общината, главният архитект, както и всеки един общински съветник. Това означава, че гражданите на дадена община не могат да сезират директно общинския съвет, а само чрез този кръг субекти.

Граждани и техни групи могат да отнесат засягащи ги въпроси и проблеми до съответния административен орган, който от своя страна окомплектова, дава становище и отнася въпроса до ресорния представител на администрацията, имащ право да внася докладни за разглеждане в общинския съвет.

Могат да се опишат няколко варианта за предлагане на решение от общинския съвет:

I вариант	Инициативата за разрешаване на даден въпрос е на <i>кмета и неговата администрация</i> .
II вариант	Инициативата за разрешаване на даден въпрос е на <i>общински съветник</i> .
III вариант	Инициативата за решаване на даден въпрос е на <i>отделен гражданин или група граждани</i> .

Всяка докладна записка (чиито реквизити също се съдържат в Правилника за работата на общинския съвет) и предложението по нея проект за решение се разпределят от председателя на общинския съвет за разглеждане от постоянните комисии. Към постоянните комисии се отнасят и всякакви искания, жалби, питания, мнения и предложения от граждани и граждански структури. На свое заседание постоянната комисия разглежда докладните записки и дава становище по тях (приема; отхвърля; отлага или допълва), като изслушва мотивите на вносителя, мнения на членове на комисията и на външни експерти и заинтересовани лица. Становищата на постоянните комисии се докладват от председателите на постоянните комисии и се гласуват на заседание на общинския съвет при разглеждане на докладната записка.

Често по определени въпроси с нарочно решение на общинския съвет се създават временни комисии, които имат строго определена и конкретизирана задача, за изпълнението на която докладват пред общинския съвет.

Ревизирана европейска харта за участието на младите хора в живота на общините. Конгрес на местните и регионалните власти към Съвета на Европа, юли 2015.

Преамбюл

Активното участие на младите хора в решенията и действията на местно и регионално равнище е крайно необходимо за изграждането на по-демократични, приобщаващи и проспериращи общества. Участието в демократичния живот на всяка общност е нещо повече от гласуване или явяване на избори, независимо че това са важни елементи. Участието и активната гражданска позиция се свързват с правото, средствата, мястото и възможността, а при необходимост, и сподкрепата за участие и въздействие в процеса на вземане на решения, както и с ангажиране с действия и дейности, които допринасят за изграждането на едно по-добро общество.

...

Принципи

3. Принципите и различните форми на участие, препоръчвани в настоящата харта, се отнасят до всички млади хора без дискриминация. За да се постигне това, е необходимо да се отдели специално внимание за насърчаване на участието в местния и регионален живот на млади хора в неравностойно положение и от етнически, национални, социални, сексуални, културни, религиозни и езикови малцинства.

...

Секторни политики

I.4. Образователна и квалификационна политика за насърчаване на младежкото участие
Училището не е просто институция, в която младите хора прекарват значителна част от живота си и следват официална програма за обучение; то също така е място, където се формират много от техните възгледи и перспективи за живота. От основна важност е младите хора да се обучават на участие и демокрация още в училище, като е необходимо курсовете по демокрация, участие и гражданство да са достъпни и подкрепени с подходящи учебни материали. Същевременно, училището трябва да бъде и място, където младите хора да придобиват опит за демокрацията в действие, а тяхното участие във вземането на решения да бъде подкрепено, насърчавано и отчитано като ефективно.

Ето защо: местните и регионални власти трябва активно да насърчават участието на младите хора в училищния живот. Те трябва да предоставят финансова и друга подкрепа, като например, помещения за срещи, за да дават възможност на младите хора да създават демократични ученически сдружения. Тези сдружения, които трябва да бъдат независими и самоуправляващи се, трябва да имат право при желание от тяхна страна да участват в решенията, свързани с управлението на училището, в партньорство с учителите и училищните власти.

Пълния текст виж на адрес: <https://rm.coe.int/168071b503>

Медиите и демокрацията

Медиите пренасят ценности, нагласи, чувства и представи за света и имат властта да влияят върху поведение, отношение и нагласи на гражданите. Те са посредници от една към много точки в класическия си вариант и са интерактивни, стимулиращи диалога, във варианта на „нови медии“. Функциите им са широки и най-важното е, че медиите имат политическа власт и обществена отговорност.

Традиционните медии са наричани понякога „четвърта власт“, редом с традиционни власти на демокрацията (законодателна, изпълнителна и съдебна).

Определяни са като „кучето пазач“ на демокрацията, което разкрива, напада и отхвърля правителствените политики, които са неблагоприятни за хората.

Някои хора наричат интернет петата власт, тъй като разположените в мрежата платформи все по-силно се конкурират с традиционните медии, като осигуряват нов канал за изразяване на мнение и са организиранена граждански дейности.

Медиите играят важна роля в социално-политическия живот на хората. Гръбнакът на всяка демокрация са независимите, професионални и отговорни медии. Тяхната роля е да информират, да критикуват, както да стимулират и публичния дебат.

Медиите информират гражданите за техните права и отговорности. Те увеличават знанията на хората за заобикалящата ги среда и за начините за участието им в демократичните процеси. Качеството на вземането на демократични решения е тясно свързано с качеството на информацията, предоставяна от медиите.

Медиите улесняват взаимодействието между правителството и хората – те играят роля за формиране на обществено мнение и за пренасочване жалбите на гражданите към правителството. Ролята им е особено важна в изборния процес на национално и местно равнище и поради това домогванията за влияние върху тях са много големи.

По дефиниция медиите трябва да анализират и да дават мнения без предубеждения и пристрастия, но има определени фактори като политически натиск, интереси на собствениците или унифициран глас на медиите заради концентрирана медийна мощ. Това води до дефекти на медийната система и до загуба на основни функции на медиите за опазване на демокрацията.

В света днес, наситен с медийни платформи и медийно съдържание, зависим от технологии и глобално свързан, медиите и информационните комуникационни технологии могат да бъдат инструменти за овластяване на хората, но и за разпространяване на дезинформация. Чрез новите технологии на комуникация те са мощни инструменти, които могат да освободят, но могат и да доминират, те могат да просветят, но могат и да манипулират.

Задача: Направете свое проучване сред родители и близки възрастни хора на кои медии се доверяват най-много и защо.

Медийната свобода

Медийната свобода има многоважно значение за демократичното общество, както и демокрацията е от изключително важно значение за медийната свобода – не може да имаш едното, без да имаш налице другото.

- Свобода на словото

Всеки човек има право на свобода на убеждение и на изразяването му; тази свобода включва правото безпрепятствено да се придържа към своите убеждения, както и правото да търси, да получава и да разпространява информация и идеи чрез всички средства и без оглед на държавните граници. *ВДПЧ, Член 19.*

- Свободата на словото означава никой – държавата, собствениците, рекламодателите или началниците – да не казва на журналистите какво да пишат и говорят.
- За журналистите свободата на словото не е лозунг, тя е професионален инструмент, без който не могат да си свършат работата.

Свободата на изразяване на мнение е от голямо значение за културното многообразие по смисъла на Конвенцията на ЮНЕСКО.

Свободата на медиите се счита от мнозина за една от основните ценности на демократичната държава. За да се гарантира работата на правителството, трябва да се осигури независимостта на управлението на медиите, както и да бъдат гарантирани механизми за предпазване от заплахите от властта.

През 1993 г. ООН постанови 3 май да бъде световен ден на свободата на печата, за да се подчертае необходимостта от важноста на темата. Решението е на Генералната конференция на ЮНЕСКО, която в резолюцията от 1991 г. „относно насърчаване на свободата на печата в света“ е признала, че свободните, плуралистични и независими медии са основен елемент на всяко демократично общество.

Швеция е първата държава в света, която записва принципа за свобода на пресата в своята конституция със Закона за свобода на пресата от 1766 г.

Десет заплахы към свободата на изразяване

1. Механизми за държавен контрол над медиите.
2. Престъпна клевета.
3. Насилие срещу журналисти.
4. Ограничения на правото на информация.
5. Дискриминация при упражняването на правото на свобода на изразяване.
6. Търговски натиск от страна на рекламодателите.
7. Предизвикателства за публичните и общностните оператори.
8. Ограничаване на свободата на изразяване с оглед на национална сигурност.
9. Свобода на изразяване в интернет.
10. Достъп до информация и комуникационни технологии.

Задача: Моля провери за какво свобода на изразяване не е абсолютно право. Прочети член 29 от Всеобщата декларация за правата на човека.

Индексът за свобода на пресата е годишна класация за свободата на медиите, която се съставя и публикува от „Репортери без граници“. Класацията се основава на собствената оценка на организацията за свободата на медиите във всяка страна през предходната година. Тя отразява степента на свобода на журналистите, медиите и потребителите на интернет във всяка страна, както и усилията на властите да спазват тази свобода. Индексът се занимава само със свободата на медиите и не оценява качеството на журналистиката, нито разглежда нарушенията на човешките права като цяло.

Докладът се базира отчасти на количествен анализ на отговорите на въпросник, създаден от „Репортери без граници“ и разпространяван до експерти във всички 180 изследвани страни. Въпросникът включва 87 въпроса на теми като плурализъм, независимост на медиите, медийна среда, автоцензура, законови рамки, в които работят медиите, прозрачност, както и качество на инфраструктурата, която съдейства за производството на новини и информация. Изготвя се на двадесет езика и се разпространява сред медийни специалисти, адвокати и социолози.

Резултатите от анализа на отговорите на въпросника се съчетават с количествени данни за посегателства и актове на насилие спрямо журналисти, други лица, заети в медийния сектор, както и срещу интернет потребители в дадената страна. Посегателствата могат да идват от самата държава, от въоръжени групировки, забранени организации или групи за натиск.

България остава държавата с най-проблематичния медийен климат в ЕС. Това показва Индексът за свобода на пресата за 2020 година на "Репортери без граници", който обхваща 180 държави. В него България заема 111-то място. "С помощта на европейски пари правителството в страната си купува лоялна журналистика", подчертава организацията. Според "Репортери без граници", в България независимите медии са обект на съдебен тормоз, а критичните журналисти стават жертва на очернящи кампании и насилие.

В доклада за страната ни се казва, че редакционната политика на Българската национална телевизия се промени от доста неутрална към проправителствена след назначаването на новия генерален директор Емил Кошлуков. Също така се напомня за промяната в собствеността на двете частни национални телевизии - bTV и Nova, и скандалът от лятото на 2019 г. с натиска върху журналисти в Българското национално радио (БНР).

Цензура е потискане и контрол на словото, публичното общуване или други форми на човешката изява, въз основа на това, че такива форми се считат за неприемливи, вредни, чувствителни или политически неправилни или неудобни. В повечето случаи, макар и невинаги, тя се упражнява от държавни институции.

Мотивът за прилагане на цензура най-често е стабилизирането на обществото. В по-общ смисъл като цензура се определя и неформалното изключване на определени идеи или форми на изразяване от масовите комуникации. Обектът на цензурата може да варира от определени думи до цели концепции. Заедно с най-негативните ѝ форми се смята автоцензурата.

Медийният плурализъм

Медийният плурализъм се описва като катализатор на демократичното участие на гражданите. Съветът на Европа подчертава три аспекта на такава участие:

<ul style="list-style-type: none">• индивидите би трябвало да имат достъп до плуралистични медии, съдържание и информация;
<ul style="list-style-type: none">• медиите (по-специално обществените оператори) би трябвало да дават възможност на различни групи в обществото да се изкажат, включително езикови, социално-икономически, културни или политически малцинства;
<ul style="list-style-type: none">• политическият плурализъм и демокрацията би трябвало да бъдат подкрепени чрез разнообразни и автономни независими медии на национално, регионално и локално равнище.

Тези три аспекта съвпадат с представите за медийно разнообразие като по-широк принцип, който може да бъде изпълнен от медиите по три начина: като отразяват различията в обществото; като дават достъп за различни гледни точки; и като предлагат широк кръг от избори на медии и съдържание.

Поддържането на медийния плурализъм се осъществява както на равнище медийно съдържание, предлагано от отделните медии върху различни технологични платформи (печат, радио, телевизия и интернет), така и на равнище пазар с неговите структурни характеристики (брой конкуриращи се медии, вертикална интеграция, бариери за влизане и др.). Съответно е прието да се говори за два вида плурализъм: вътрешен (съдържателен) и външен (структурен).

Рисковете за медийния плурализъм могат да бъдат разглеждани в четири основни тематични области, за които се счита, че покриват основните зони на риск за медийния плурализъм и свобода на медиите: основна защита, пазарен плурализъм, политическа независимост и социално включване.

- *Основна защита* – защита на свободата на изразяване, защита на правото на информация, спазване на журналистически стандарти, независимост на медийния регулатор, достатъчно широко обхватна традиционна медия и достъп до интернет.

- *Пазарен плурализъм* – прозрачност на медийната собственост, наличие на условия за конкуренция и ниско равнище на концентрация на медийна собственост, разнообразие в източниците на финансиране и липса на монополно положение на голям рекламодаделец в един регион.

- *Политическа независимост* – липса на политически контрол върху медиите, редакционна автономност, наличие на обществени и общностни медии, които да са свободни от натиск на управляващите, да се финансират и контролират достатъчно представително от аудиторията.

- *Социално включване* – достъп до медии на малцинствата, на регионалните/местните общности, на хората с увреждания, на жените включително важният аргумент за медийна грамотност на аудиторията.

Задача: Фондация Медийна демокрация редовно провежда мониторинг на медийния плурализъм. Виж на адрес: <http://www.fmd.bg/?p=9635>

Медиите и правата на човека

Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права. Те са надарени с разум и съвест и следва да се отнасят помежду си в дух на братство. (Член 1. на Всеобщата декларация за правата на човека на ООН)

Правата на човека са етични принципи или социални норми, защитени като нормативно задължителни права от международни договори и други правни норми на национално, регионално и международно равнище. Днес има повече от 100 международни инструмента за правата на човека – договори, декларации, препоръки, насоки и др.

Правата на човека са неотчуждими, фундаментални, присъщи на всички човешки същества, независимо от тяхната националност, местоживеене, език, религия, етнически произход или някакъв друг статус. Те са приложими навсякъде и по всяко време в смисъл, че са универсални, и са егалитарни, в смисъл, че са еднакви за всеки човек.

Има две основни точки на пресичане между медиите и правата на човека. Едната връзка е в това, че голяма част от публикациите се отнасят до въпроси, които пряко или косвено засягат правата на човека. Другата се съдържа във факта, че свободата на медиите, т.е. свободата на изразяване на мнение, сама по себе си е правна норма на човека.

Свободата на медиите е гарант за спазване на всички други права на човека
Медиите имат силата да мобилизират хората да признават и защитават правата на човека
Медиите наблюдават спазването на правата на човека

Правото на журналиста на свобода на словото не е абсолютно. Журналистите трябва да действат добросъвестно и да представят точна и надеждна информация в съответствие с журналистическата етика.

Например медиите често са обвинявани в нарушаване на личния живот на известните личности, когато публикуват техни снимки и информация за личния им живот, без тяхното съгласие.

Освен това съществува риск от конфликт между свободата на изразяване и забраната за дискриминация в случаите, в които упражняването на тази свобода се използва за подстрекаване към омраза и се определя като подбуждащо омраза изказване. Подбуждащото омраза изказване може да има по-голямо и по-разрушително въздействие, когато се разпространява от медиите.

Полезни източници:

- Указания за запазване на неприкосновеността на личния живот в медиите.
https://www.cdpd.bg/userfiles/file/COE/Guidelines%20on%20Safeguarding%20Privacy%20in%20the%20Media_Bg.pdf

- Общ преглед на законодателството и разпоредбите, отнасящи се до езика на омразата.
https://positivemessengers.net/images/library/pdfs/zakonovi_normi_PM.pdf

Регионални медии

Местните медии и местната журналистика се разглеждат като съществена част от живота на общностите по света. В България е прието да ги дефинираме като регионални медии. Сплотяването на общността и поощряване на ангажмента към нея е съществена роля на регионалните медии. Те отразяват много от близката специфичната историческа, географска, социална и политическа среда.

Регионалните медии улесняват участието в публичния дебат по въпроси от обществен интерес. Те правят това чрез широко разпространение на информация и идеи, въз основа на които се формират мнения и се вземат решения. Те също така създават форуми, в които могат да се провеждат демократични обсъждания и дебати. Могат също така да допуснат участие в производството на медийно съдържание, което увеличава потенциала на членовете на различни групи в обществото да повлияят върху представянето им в медиите.

Основните изводи от изследване на Центъра за изследване на демокрацията „РЕГИОНАЛНИТЕ МЕДИИ В БЪЛГАРИЯ: Граници на оцеляването Policy Brief No. 57, септември 2015 г.“:

- Неравномерно е присъствието в регионите на обществените и частните национални медии. Необходимо е целево финансиране на обществените медии за покриване на всички региони.
- Значителна част от регионалните медии не публикуват информация за собствениците, за екипа или за предлаганите рекламни услуги. Публикуването на тези данни трябва да стане практика, а в бъдеще да се създаде онлайн регистър на медиите, които разпространяват публична информация.
- Да се регламентира задължителното публикуване на условията за реклами и информационни услуги и ясно отбелязване като платени публикации.
- С цел по-добро легитимиране пред потребителите и осигуряване на условия за диалог с тях медиите да публикуват данни за екипите си в официалните си сайтове.
- Браншовите и специализираните неправителствени организации на медиите да осъществяват мониторинг на качеството и да поощряват медии и журналисти за аналитични и изследващи публикации и публикации и ежегодни награди.

Проблем: В регионалните медии автоцензурата е поведение за запазване на финансови приходи. Според участник в споменатото изследване: „В регионалните медии рекламният пазар е силно ограничен, това често принуждава собственика да разчита на приходи от местната власт – било отразяване на сесии на Общинския съвет, било на проекти и т.н., както и публикуване на всички общински обяви. Това принуждава редакцията да се съобразява и в резултат на дългогодишна практика да се стига до автоцензура, работейки в определена регионална медия“.

Цялото изследване е достъпно на адрес:

https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=de9f4671-7679-8721-3095-8157e9945deb&groupId=281902

Финансиране на медиите

По-голямата част от медиите функционират като стопански организации, които работят с цел печалба. Малка част от тях заявяват и регистрират нестопанска цел и към тях бихме причислили обществените оператори като БНТ или БНР, доколкото и те не могат да заделят печалба от стопанската си дейност. Всички те, независимо от правния си статут, се нуждаят от захранване с финансови ресурси, за да осигурят производството и разпространението на медийно съдържание.

Пазарно ориентираните модели на приходи са три: приходи от продажба на медийно съдържание, от продажба на рекламна услуга или от едновременна продажба на съдържание и реклама в двустранно свързани пазари. И при трите модела на финансиране има риск от поява на фактори за влияние върху качеството на журналистиката.

Ако медиите залагат само на първия модел, т.е. на приходи от продажба на съдържание, съществува риск от комерсиализиране, т.е. отказ от просветителска роля и амбиции за качествена журналистика. Можем да наречем този резултат „популистка журналистика“, съпровождаща често и популизма на политиците. Друго наименование би било беззъба журналистика, пиар журналистика и таканататък.

Ако се залага на продажбата на рекламни услуги като основен източник на финансиране, се проявява рискът медийното съдържание да бъде повлияно от големите рекламодатели. В регионалните медийни пазари често има един или малко на брой големи рекламодатели, което е предпоставка за повлияно и предубедено отразяване и коментиране на събитията. Общината или действащи от нейно име организации могат да „впримчат“ местните медии с договаряне по комуникационните пера на бюджетите от европейските фондове.

При третия модел се съчетават и двата риска, а това е най-често прилаганият модел на приходи, по-специално при вестниците. В резултат се натрупват рискове за демокрацията и за полезния публичен дебат. Медиите в този модел работят за два пазара – на аудиторията и на рекламодателите, а връзката между тях може да доведе до редакционни пристрастия.

Публичното финансиране на медии е практика, която се подкрепя в рамките на Европейския съюз. Защитава се присъствието на така наречените публични или обществени оператори, които имат мисия да защитават националната култура, сигурността, интересите на малцинствените групи. При този модел има рискове от пряко влияние на държавата, още повече ако финансирането е през националния бюджет, а не през специално създадени фондове, какъвто все още е случаят с финансирането на БНТ и БНР у нас.

В много европейски държави е имало или още се прилага моделът на субсидиране на печата. С пряко (на проектен принцип от публичен фонд) или косвено (чрез освобождаване от данъци, мита или облекчени условия за услуги) субсидиране, се гарантира оцеляването на по-малките вестници в по-малките пазари. По този начин се противодейства на още един много важен риск за медийните системи, а именно концентрацията на собственост в мощни мултимедийни компании.

Медийна етика

Медийната етика е раздел на приложната етика. Тя се занимава със специфичните етични принципи и стандарти на медиите. Отнася се и до рекламните кампании на фирми.

Журналистическата етика съдържа принципи и добри практики, задължителни за журналистите. Основните правила се разписват в кодекси на журналистически асоциации и отделни новинарски организации. Те включват принципите на истинност, точност, обективност, безпристрастност, справедливост и отчетност пред обществото. Някои журналистически етични кодекси забраняват дискриминационни изказвания и коментари, основани на раса, религия, сексуална ориентация и физически или умствени увреждания.

Подобно на по-широките етични системи, журналистическата етика включва принципа на „ограничаване на вредата“. Това може да включва споменаване на имената на малолетни деца, имена на жертви на престъпления или информация, която не е свързана съществено с новината, а пускането ѝ може например да навреди на репутацията на някого. Резолюция 1003 на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа препоръчва на журналистите да спазват презумпцията за невинност на обвинените до произнасяне на съда.

Често пъти журналисти нарушават професионалните стандарти и навлизат в личното пространство на хора, преживели насилие или инциденти. Работещо правило е журналистът да се поставя на мястото на всеки с дълбока физическа и психологическа травма.

Етични комисии, съставени от журналисти, медийни експерти и специалисти по медийно право, следят дали медиите, приели определен кодекс, спазват описаните в него основни журналистически правила. Например: Национален съвет за журналистическа етика, на адрес: <https://mediaethics-bg.org/>.

Деца са с висок праг на уязвимост. Невъзможността сами да вземат правилни решения и да се защитят задължава медиите да бъдат особено чувствителни. В този смисъл интересът и безопасността на децата и непълнолетните трябва да има превес над редакционния интерес.

За работа в час по темата:

Вижте публикацията „Етично отразяване на деца в медиите“, достъпна на адрес: <https://www.unicef.org/bulgaria/media/5326/file>. Обърнете внимание на рубриката „Речник“, съпътстваща всяка от темите в публикацията. Обърнете внимание и на рубриката „Добрият пример“.

На следващите страници ще намерите Етичния кодекс на българските медии, подписан на 25 ноември 2005 г., в присъствието на президента, премиера и председателя на парламента. Можете да прочетете и обсъдите няколко решения на Комисията за журналистическа етика относно жалби спрямо регионални медии и да ги обсъдите с учениците можете да обсъдите решенията, като правителствено необходимата справка с разпоредбите в Етичния кодекс.

Етичен кодекс на българските медии

Съгласно конституцията на България и нейните международни споразумения в сферата на човешките права;

Като потвърждаваме, че всеки има основното право на свобода на изразяване, достъп до информация, защита на личното достойнство и неприкосновеността на личния живот и право на безопасност и сигурност;

Като потвърждаваме, че трябва да бъде гарантирано правото на медиите да работят без всякаква цензура;

Като съзнаваме, че за да се балансират тези права, медиите имат както свободи, така и отговорности, както права, така и задължения;

Като декларираме, че нашата основна цел, възприемайки духа и буквата на този Кодекс, е да уважаваме правото на обществото да получава и разпространява достоверна информация, за да могат гражданите да играят активна роля в условията на прозрачна демокрация;

Като признаваме своята отговорност да уважаваме тези права, ние, представителите на българските медии, приемаме следните принципи :

1. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ДОСТОВЕРНА ИНФОРМАЦИЯ НА ОБЩЕСТВОТО

1.1 Точност

1.1.1 Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.

1.1.2 Няма да публикуваме информация, за която знаем, че е невярна.

1.1.3 Няма да подвеждаме обществото и ясно ще посочваме къде са използвани манипулирани текстове, документи, образи и звуци.

1.1.4 Ясно ще разграничаваме фактите от коментарите и предположенията.

1.1.5 В коментарите и анализите ще се стремим да представяме разнообразни мнения и гледни точки.

1.1.6 При отрязване на спорове ще се стремим да дадем възможност на засегнатите страни да изразят своята позиция.

1.2 Поправки

1.2.1 Ще публикуваме ясна и достатъчно забележима поправка, щом бъде доказано, че е публикувана неточна или подвеждаща информация, и ще се извиним, ако е необходимо.

1.2.2 Ще предоставяме право на отговор на лица и организации, засегнати пряко от неточни или подвеждащи публикации.

1.3 Източници

1.3.1 Ще се стремим да проверяваме информацията преди нейното публикуване, като търсим и използваме различни източници, и до колкото е възможно ще посочваме нейния произход.

1.3.2 Предпочитаме да използваме идентифицирани източници пред анонимните, чиято честност и надеждност не може да се прецени от обществото.

1.3.3 Няма да разкриваме поверителните си източници на информация.

1.3.4 Винаги ще посочваме, когато информацията не е потвърдена.

2. СЪБИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

2.1 Идентификация

2.1.1 Ще събираме информация с честни и законни средства.

2.1.2 Ако използваме уловки, скрити камери и микрофони или друга специална техника, както и прикриване на професионалната си идентичност, това ще става, само ако няма друг начин да осигурим изключително важна за обществения интерес информация; ще посочваме в информацията, че са използвани такива методи.

2.2 Тормоз

2.2.1 Няма да използваме заплахи, принуда и тормоз за събиране на информация.

2.3 Неприкосновеност на личния живот

2.3.1 Уважаваме неприкосновеността на личния живот на всеки.

2.3.2 Ще избягваме публикуването на снимки и записи, направени извън обществените места, ако засегнатите лица не са съгласни.

2.3.3 Няма да засилваме мъката на хората, попаднали в беда или пострадали от престъпление, и ще съобщаваме такива информации със съчувствие и съдържаност.

2.3.4 Ще уважаваме желанието на хората да не бъдат безпокоени в скръбта си.

2.3.5 Само особено важен обществен интерес може да оправдае намесата на медиите в личния и семейния живот.

2.3.6 Съгласно практиката на Европейския съд за правата на човека публичните лица се ползват с по-ниска степен на защита на личния живот и затова информация за техния личен живот може да бъде разкривана, но само когато са налага от обществен интерес.

2.4 Деца

2.4.1 Ще проявяваме специална отговорност за спазване на правата на децата, включително и правото им да бъдат чути.

2.4.2 Няма да се възползваме от тяхната неопитност и доверчивост.

2.4.3 Няма да публикуваме информация или снимки за личния живот на деца, освен ако не е от значителен обществен интерес.

2.4.4 Няма да разкриваме самоличността на деца, попаднали в беда или засегнати от престъпления, когато това може да им навреди.

2.4.5 Ще избягваме да интервюираме деца без съгласие на възрастни, отговарящи за тях.

2.5 Дискриминация

2.5.1 Като уважаваме правото на всеки да живее в сигурност и безопасност, няма да публикуваме материали, подбуждащи или насърчаващи омраза, насилие и всякаква форма на дискриминация.

2.5.2 Няма да посочваме расовата, религиозната, етническата принадлежност, сексуалната ориентация, умственото или физическото състояние, ако тези факти нямат съществено значение за смисъла на информацията.

2.6 Престъпления и жестокост

2.6.1 Спазваме презумпцията за невинност и не квалифицираме никого като "престъпник" преди издадена присъда.

2.6.2 Ако сме информирани за обвинения срещу някого, ще съобщим за изхода от съдебния процес.

2.6.3 Ще проявяваме предпазливост при разкриването на самоличността на жертви на престъпления и свидетели на престъпления, особено в случаите на сексуално насилие, освен ако самите жертви не се съгласят да бъдат идентифицирани.

2.6.4 Ще се въздържаме от възхваляващо или придаващо излишна сензационност отразяване на престъпления, насилие и жестокост.

2.6.5 Ще внимаваме да не бъдем използвани за платформа от онези, които насърчават, подбуждат или прилагат насилие; ще съобщаваме за техните действия с необходимата съдържаност и само ако това е в очевиден обществен интерес.

2.7 Благоприличие

2.7.1 Ще се придържаме към добър тон и благоприличие в нашите публикации.

2.8 Самоубийства

2.8.1 При съобщаване за самоубийства, ще избягваме да огласяваме подробности за начина, по който са извършени, за да ограничим риска от подражание

3. РЕДАКЦИОННА НЕЗАВИСИМОСТ

3.1 Няма да се поддаваме на политически или икономически натиски или влияния.

3.2 Ясно ще разграничаваме вземането на редакционни решения от търговската политика на медията.

3.3 Ясно ще разграничаваме редакционното съдържание от платените публикации, рекламните или спонсорираните материали.

3.4 Ние не приемаме каквито и да било лични, политически или финансови стимули, които могат да повлияят на нашата способност да предоставяме на обществото точна информация.

3.5 Няма да използваме достъпа си до информация като средство за лично облагодетелстване, особено по отношение на информация за развитието на бизнеса и финансовите пазари.

3.6 Няма да отразяваме събития или теми, в които имаме пряк личен интерес, или ще посочим личните си интереси, когато това има отношение към материала.

3.7 Уважаваме правото на журналиста да откаже да изпълни задачи, или да бъде посочен като автор на материали, нарушаващи буквата и духа на този Кодекс.

3.8 Ние няма да плащаме на източници за информация, но където се наложи плащане, за да се получи информация, която обществото има право да знае, ние ясно ще посочим, че е било платено за нея.

4. ВЗАИМООТНОШЕНИЯ В МЕДИИТЕ И МЕЖДУ МЕДИИТЕ

4.1 Ние вярваме, че взаимоотношенията между медиите, както и между медийните професионалисти, работещи в тях, трябва да се характеризират с взаимно уважение и честна конкуренция, с цел запазване на авторитета на професията.

4.2 Ние вярваме, че обществото има право да знае кой притежава и контролира медиите.

4.3 Ние смятаме за неприемливи всички форми на плагиатство.

4.4 Ние уважаваме авторското право и спазваме авторско правните споразумения.

4.5 Кратки извадки от чужди материали могат да се използват без разрешение, но задължително трябва да се посочва от коя медия са взети.

4.6 По-дълги откъси или цели материали от други медии могат да се използват само с предварително разрешение и като се посочат авторът и медията.

4.7 Ще подкрепяме наши колеги от други медии, когато те са несправедливо нападани или критикувани. От друга страна обаче, професионалната солидарност не ще бъде извинение за укриване или изкривяване на информация.

4.8 Ние вярваме, че журналистите, които са спазили буквата и духа на този Кодекс, но са преследвани в съда от трети страни заради техни публикации, трябва да бъдат подкрепяни от медиите, в които работят.

5. ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС

5.1 Нарушаването на условията на този Кодекс може да бъде оправдано, само ако се докаже недвусмислено, че е било в обществен интерес.

5.2 Посмисъланата този Кодекс информацията "в обществен интерес" не бива да се обръква с информацията, която е "интересна на обществото"

5.3 Една публикация е "в обществен интерес", само когато:

Е в защита на здравето, безопасността и сигурността;

Съдейства за предотвратяване и разкриване на тежки престъпления и злоупотреба с власт; Предпазва обществото от опасността да бъде сериозно заблуждавано.

1. Журналисти, редактори, продуценти, издатели и собственици на печатни и електронни медии.

2. Тези принципи формират основите на саморегулацията на българските медии. Медиите, които приемат този Кодекс, ще направят подходящи публикации за него.

3. Посмисъланата този кодекс под "публикация" се разбира всяко представяне на информация както в печатните, така и в електронните медии.

4. Съгласно Закона за защита на децата "дете е всяко физическо лице до навършване на 18 години"

Решения на Комисията за журналистическа етика към Националния съвет за журналистическа етика²

РЕШЕНИЕ № 1/06.02.2020 г.

По жалба на Л. М. срещу една и съща публикация във вестник „Добруджанска трибуна“ и сайта <http://rns.bg> „Ренесанс за истината“, по повод статия озаглавена “Полицай се гаври с униформата, маскирал се като „горски дух“, Комисията взема решение, че жалбата е основателна по отношение член 1.2.2 от Етичния кодекс – предоставяне право на отговор - и неоснователна по отношение на останалите разпоредби на Етичния кодекс на българските медии, посочени в жалбата.

Етичната комисия обръща внимание на зачестилата практика обидни или недоказани твърдения да се представят като анонимни коментари в медиите. Анонимността не променя факта, че медиите носят редакцияна отговорност.

Повод за жалбата са твърдения в статия, публикувана на 4-ти декември 2019 г. в <http://rns.bg> и съответно на 5-ти декември 2019 г. в сайта и хартиеното издание на вестник „Добруджанска трибуна“, в която пише, че: “По време на изпълнение на служебните си задължения – през работно време, „горският дух салкъма“, редовно е засичан да посещава ресторант „Добруджа“. Там обядва в компанията на баща и син П. и Л. М. П. М. беше част от организираната престъпна група на „суджука“ с обвинения за закани с убийства и принуда. В момента разследването срещу него се води в Окръжна прокуратура Добрич“. Единият от споменатите, лицето Л. М., е жалбоподателят.

Жалбоподателят Л.М. твърди, че с въпросното твърдение на обществото е предоставена напълно невярна информация, защото в Добрич не съществува ресторант с името “Добруджа” и никога не е обядвал, нито познава споменатия полицейски инспектор Д. Д. Исканията на жалбоподателя са да получи право на отговор без редакцияна намеса. В жалбата се посочват нарушения на разпоредби на етичния кодекс на българските медии по отношение достоверност, точност, източници, както и по т.2.3.2: „Ще избягваме публикуването на снимки и записи, направени извън обществените места, ако засегнатите лица не са съгласни и 2.7.1. а придържане към добър тон и благоприличие в нашите публикации

Няма становище на ответната страна.

Комисията приема, че е нарушен чл. 1.2.2 от Етичния кодекс и препоръчва всяка медия, която е публикувала този текст, да даде право на отговор. Текстът може да е анонимен и неподписан, но и „Добруджанска трибуна“ и сайтът „Ренесанс за истината“ са посочили собствениците си, теса проверими в Търговския регистър.

² Пълния текст на решенията ще намерите на адрес: <https://mediaethics-bg.org/category/reshenia/>

РЕШЕНИЕ № 19/06.02.2020 г.

По жалба на Б. Б. П. срещу публикация в сайта Votegrad.com, по повод статия „Политическите назначения на отговорни длъжности в местните училища продължават“, Комисията намира жалбата за основателна по чл.1.1.4. „Ясно ще разграничаваме фактите от коментарите и предположенията“ и за неоснователна по чл. 2.5.1 и чл. 3.1., 3.2., 3.3 и 3.6. от Етичния кодекс на българските медии . В публикацията не се твърди нищо, засягащо доброто име на новоназначената заместник-директорка, освен факта на назначението и факта на предходното ѝ предложение за сегрегирано образование. Ако тези факти не съответстват на истината, медията следва да публикува поправка.

Етичната комисия обръща внимание на медиите да проверяват изнесените твърдения в публичното пространство без явен и доказан източник, както и да дават възможност на засегнатите в публикациите лица и страни да изразят своята позиция по разглеждания проблем.

РЕШЕНИЕ № 11/26.11.2019 г.

По жалба на Б. Б. срещу онлайн изданието Troyanpress.com по повод 22 материала със сроден обект/предмет в електронното издание Troyanpress.com в периода 05.01 – 29.04.2019 година, Комисията констатира, че описаните в жалбата материали са в нарушение на раздели от Етичния кодекс на българските медии, по-специално разделите за точност, източници, презумпцията за невинност, добрия тон и благоприличие на публикациите.

Комисията намира, че налице е поредица от материали, в цялост представляващи кампания, насочена срещу определени лица и неоснована на фактически материал. Не са разграничени фактите, ако такива изобщо има, от коментарите. Използвани са негативни квалификации без посочена фактическа основа. Не е взето предвид мнение на засегнатите лица. Като цяло тонът и езикът на серията публикации не са съобразени с изискванията за добър тон и благоприличие.

Комисията намира, че изданието следва да предостави **право на отговор** на жалбоподателя с цел запознаване на обществеността с други гледни точки по повдигнатите теми.

РЕШЕНИЕ № 10/26.11.2019 г.

По жалба на Г. М. срещу статия в електронното издание varnautre.bg със заглавие: “Осъден до живот съди държавата за 25 000 лева”, публикувана на 2019-07-05 Комисията постановява, че статията не нарушава принципите на благоприличие и добрия тон. В статията не е идентифициран ищецът, нито извършеното от осъдения, не са използвани унизителни квалификации, които да имат за цел накърняване на достойнството на конкретни лица.

Жалбоподателят е сестра на ищеца в горепосочената публикация и се чувства пряко засегната от случващото се около неговата личност. Г. М. твърди, че поради големия публичен интерес към личността на брат ѝ медиите публикуват съдебните решения още преди самият ищец да е уведомен за резултата. Тя твърди, че “медията защитава

интересите на съд и прокуратура” и пита “защо нито една медия не публикува съдебно решение, което е в полза на брат Й. Г. М. е поискала „право на опровержение“ от varnautre.bg, но медията ѝ е отказала.

От редакцията твърдят, че те като медия нямат пълен достъп до всички решения на съда и в повечето случаи публикуват по-интересните прессъобщения, които получават. Не биха отказали да публикуват право на опровержение или мнение на друга страна, но в случая не са получили такова.

Комисията приема, че в тази и други публикации на други медии по този повод става въпрос за публикация, направена на базата на официално съобщение от съда, разпространено до медиите. Нито една от публикациите не идентифицира изтърпяващия наказанието. Спестени са всякакви подробности за неговата личност, не се уточнява и характерът на престъплението. В публикацията на електронния сайт varnautre.bg ищецът е идентифициран само с инициалите си. В този смисъл статията не нарушава добрия тон и благоприличието. Жалбоподателят Г. М. не е назована персонално в публикацията и въпреки това редакцията на varnautre.bg изразява готовност да чуе и нейната гледна точка.

РЕШЕНИЕ № 8/26.11.2019 г.

По жалба на С.О. срещу в. „Струма“, комисията не приема жалбата за основателна. Според жалбоподателя вестникът е нарушил текстовете, които защитават правото на неприкосновеност на личния живот. С.О. посочва, че на 15.07.2019 г. нейният клиент се е разхождал със семейството си около езерото в парка Бачиново, Благоевград. На следващия ден клиентът ѝ се натъква на статия, в която се разпознава в една от публикуваните снимки, а надругите се виждат и неговите близки. Фотографиите са публикувани и в онлайн изданието на вестника. Жалбоподателката твърди, че на някои от снимките заснетите лица могат да бъдат разпознати. В жалбата се твърди, че след като нейният клиент и придружаващите го лица са заснети по скрит за тях начин, това представлява намеса в личния им живот и пряко засяга правото им на лична неприкосновеност.

Посочено е нарушение на следните разпоредби на Етичния кодекс:

2.3. Неприкосновеност на личния живот,

2.3.1 Уважаваме неприкосновеността на личния живот на всеки.

2.3.2 Ще избягваме публикуването на снимки и записи, направени извън обществените места, ако засегнатите лица не са съгласни.

2.3.5 Само особено важен обществен интерес може да оправдае намесата на медиите в личния и семейния живот.

КЖЕ приема, че става дума за заснемане на лица на обществено място, където те нямат „оправдано очакване за уединение“ – стандартите за обществено място и оправдано очакване за уединение са въведени с практиката на Съда за правата на човека на Съвета на Европа.

Медийна грамотност

Медийната грамотност е равнище на ориентиране и знание, което позволява на хората да оценяват критично медиите.

Обучението по медийна грамотност има за цел да повиши осведомеността за влиянието на медиите и да създаде активна позиция както към потреблението, така и към създаването на медии.

Образованието по медийна грамотност насърчава хората да задават въпроси за това, което гледат, слушат и четат. Образованието по медийна грамотност предоставя инструменти за подпомагане на критичния анализ на медийното съдържание, предлага възможности на учащите се да разширят своя опит в медиите и им помага да развият творчески умения в създаването на собствени медийни послания.

Критичният анализ може да включва идентифициране на автор, цел и гледна точка, откриване на пропаганда, цензура и пристрастия в програмирането на новини и обществени въпроси (и причините за това).

Образованието в областта на медийната грамотност може да насочивне вниманието към структурните характеристики на медийната среда, например собствеността на медиите или техния модел на финансиране, които много често влияят на представената информация.

Медийно грамотните хора трябва да могат да създават и произвеждат медийни послания, т.е. както да покажат разбиране за специфичните качества на всеки носител на медийно съдържание, така също да създават медии и да участват като активни граждани. Чрез превръщането на процеса на потребление на медии в активен и критичен процес, хората съумяват да разкриват потенциала за погрешно представяне и манипулиране и разбират ролята на средствата за масова информация за участие в изграждането на възгледи за реалността.

Чрез изграждането на знания и компетенции за използване на медиите и технологиите, образованието по медийна грамотност може да осигури вид защита на децата и младите хора, като им помогне да направят добър избор в своите навици за потребление на медии и модели на използване.

Включването на медийната грамотност в училищните учебни програми насърчава гражданската ангажираност, повишава осведомеността за властовите функции на популярните медии и подпомага учениците да придобият необходимите критични и проучвателни умения.

Медиите могат да имат положително или отрицателно въздействие върху обществото, но медийната грамотност позволява на учениците да различават неизбежните рискове от манипулация и пристрастия чрез медиите.

Медийната грамотност най-общо насърчава критичното мислене и самоизразяване, като дава възможност на гражданите да упражняват решително своите демократични права. Медийната грамотност позволява на населението да разбере и да допринесе за публичния дискурс и в крайна сметка да вземе стабилни решения при избора на лидерите си.

Концепцията за медийна и информационна грамотност на ЮНЕСКО – Media and Information literacy (MIL)

Концепцията за медийна и информационна грамотност се използва, за да подчертае взаимовръзката между уменията да си компетентен в по-широк смисъл спрямо информацията и по-специално спрямо медиите. Тази концепция включва образование по правата на човека и по-специално разбиране за правото на свобода на изразяване като правото на всеки човек да търси, получава и разпространява информация и мнение. Включва грамотност относно новините, журналистиката, журналистическите стандарти и етиката. Добавя се рекламна грамотност, компютърна грамотност, разбиране на явленията „икономика на вниманието“, межкултурна грамотност, грамотност за личния живот. Концепцията обхваща в най-широк смисъл разбирането за това как комуникациите взаимодействат с индивидуалната идентичност и със социалното развитие.

Медийната и информационната грамотност (МИГ) е всепо-важното умение – необходимо е да се знае какво оформя самоличността и как човек може да се движи в информационната мъгла и да избягва скрити от нея мини. МИГ информира нашето потребление, производство, откриване, оценка и споделяне на информация и нашето разбиране за себе си и другите.

Този нов тип грамотност, медийна и информационна грамотност, е по-специфичната способност да се разбират езикът и условностите на новините като жанр и да се признае как новинарските функции могат да бъдат експлоатирани злонамерено. Тя дава на хората разбиране за собствената си идентичност – кои са те и кои стават и как това се отразява на ангажираността им с новини и други видове комуникации.

От 2012 г. насам ЮНЕСКО и партньори планират и отбелязват Глобална седмица за медийна и информационна грамотност. Обикновено се организират големи международни конференции, които предлагат на заинтересованите страни в световен мащаб възможност за свързване и споделяне на творчески проекти, най-нови изследвания, нови идеи и информация. Постига се популяризиране на медийната и информационната грамотност като начин за насърчване на социалното включване и межкултурния диалог.

Темата за Глобалната седмица за 2020 година подчертава как можем да се справим с дезинформацията, като признаваме нашия споделен интерес за подобряване на всички компетенции за посрещане на възможностите и рисковете в днешния динамичен пейзаж на комуникация, технологии и информация. Посланието е, че медийната и информационната грамотност, заедно с глобалното гражданско образование, могат да съдействат за изпълнението на Целите за устойчиво развитие на ООН, като предоставят на гражданите знанията, уменията, ценностите и практиките да бъдат ангажирани с критично мислене за развитието на обществото. Тези компетенции могат да дадат възможност на гражданите да участват в развитието на медиите, достъпа до информация и защитата на свободата на изразяване, което да помогне да бъде спечелена войната срещу дезинформацията.

Информация за Глобална седмица за 2020 година е достъпна на адрес:

<https://en.unesco.org/commemorations/globalmilweek/2020/howtocelebrate>

Индекс за медийна грамотност

През януари 2019 г., учените, създали символичния „Часовник на Страшния съд“, който предупреждава за опасността от ядрено унищожение, добавят „манипулацията на фактите, фалшивите новини и информационното претоварване“ към заплахите, които могат да унищожат нашата планета.

В отговор на разпространението на фалшивите новини и като предупреждение за техните последствия в редица европейски страни е разработен Индекс за медийна грамотност. Създаден през 2017 г., индексът оценява и класира 35 страни в Европа според техния капацитет да устоят на негативните ефекти на фалшивите новини.

Основното предположение е, че индикаторите за медийна свобода, качество на образованието, доверие между хората и електронно участие могат да служат като прогнозни показатели за нивата на устойчивост на едно общество към фалшивите новини, пост-истината и свързаните с тях явления. Концепцията за медийна грамотност се използва, за да измери потенциала за устойчивост към негативни ефекти като намаляващо обществено доверие, значително поляризирана политика и отслабени медии.

Основни изводи

- Индексът оценява потенциалната устойчивост към разпространението на фалшиви новини в 35 европейски държави, като се използват индикатори за медийна свобода, образование и доверие между хората.
- Финландия, Дания, Холандия, Швеция и Естония са начело на класирането за 2019 г. Например Финландия, която е на 1-во място сред 35 държави, има значителна преднина пред останалите страни със 78 точки по скалата от 0 до 100.
- Тенденциите между 2017 г. и 2019 г. показват, че страните от ЦИЕ вървят назад в класацията, като Чехия, Словакия и Полша отбелязват най-голямо влошаване. Те са следвани от Латвия, Литва, Хърватия, Унгария и Румъния, както и от съседните Австрия, Сърбия и Малта.
- България е на 29 място през 2018 г. с 32 точки по скалата от 0 до 100.
- Резултатите на Индекса показват определени географски модели, като страните в Северозападна Европа имат най-добрите предпоставки да издържат на ефектите на дезинформацията, а страните от Югоизточна Европа са най-уязвими към тях.
- Недоверието в учените и журналистите е свързано с медийната грамотност, като страните с висока степен на недоверие имат по-ниски резултати в Индекса.
- Корупцията, изглежда, има пряка връзка с нивата на медийна грамотност, като страните, които се считат незасегнати от корупция, имат високи оценки в Индекса за медийна грамотност.
- Подходът „обратно към основните неща“ се препоръчва за справянето с дезинформацията и фалшивите новини – от справяне с корупцията до гарантиране на медийната свобода и използването на образователни подходи, като най-подходящите стратегии за „ваксинация“ срещу фалшивите новини.

Повече за индекса виж на адрес:

https://osis.bg/wp-content/uploads/2019/11/MediaLiteracyIndex2019_BG.pdf

Език на омразата

Езикът на омразата обхваща много форми на изразяване, които по различни причини разпространяват, подбуждат, насърчават или оправдават омразата, насилието и дискриминацията срещу дадено лице или група лица. Той изразява нетърпимост, която може да допринесе за престъпност от омраза.

Няма една единствена дефиниция. Един от малкото текстове, който дава по-пълна формулировка на термина, е Препоръка № R (97) 20 на Комитета на министрите към Съвета на Европа до държавите членки относно „речта на омразата“ от 30 октомври 1997 г. В документа словосъчетанието „се разбира като термин, който обхваща всички изразни форми, разпространяващи, подбуждащи към, улесняващи или оправдаващи расовата ненавист, ксенофобията и антисемитизма или други форми на ненавист, основани на нетолерантност, вкл.: нетолерантност, афиширана като агресивен национализъм и етноцентризъм, дискриминация и враждебност срещу малцинства, преселници и хора с имигрантски произход“.

Тази дефиниция се следва в дейността на Европейския съд по правата на човека. Българският наказателен кодекс на свой ред се придържа към нея.

- чл. 162 на действащия Наказателен кодекс: Който чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин проповядва или подбужда към дискриминация, насилие или омраза, основани на раса, народност или етническа принадлежност, се наказва с лишаване от свобода от една до четири години и с глоба от пет хиляди до десет хиляди лева, както и с обществено порицание.

- чл. 8., ал. 1 от Закона за радио и телевизия: Медийните услуги не трябва да подбуждат към ненавист, основан на раса, пол, религия или националност.

Какво според вас е език на омразата? – занимание за работа в клас

Преди да проучите правните рамки и последици от речта на омразата, помолете участниците да помислят за случай на език на омразата и да идентифицират кои елементи могат да се считат за квалифициране на даден израз като речна омразата

– например неговото съдържание, тон, цели или последици. Ето няколко въпроса, които могат да бъдат полезни в хода на дискусиата:

- Може ли всеки да бъде обект на реч на омраза (например членове на мнозинство или доминиращи групи)?
- Дали контекстът – например дали нещо се казва насаме въкъщи или в Twitter – има значение?
- Може ли речта на омразата да подбужда към определени действия или да предизвика емоционален отговор?
- Включва ли речта на омразата изрази, затвърждаващи стереотипите и нетолерантността?

Повечето за това занимание изапо-фокусирано разгръщане на темата вижте публикацията: Кадена, М., С. Фаркас, Н. Гарбин. Наръчник. Противодействие на онлайн езика на омразата срещу ромите: Инструментариум за организации и активисти на гражданското общество https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2020/02/MRG_A5_FFHToolkit_BUL_ONLINE.pdf

Фалшиви новини

Според работната дефиниция на Европейската комисия под феномена фалшиви новини се има предвид „Преднамереното използване на фалшива или изкривена информация, за да се повлияе върху общественото мнение по вреден начин“.

Международната федерация на библиотекарските асоциации и институции (МФБАИ) предлага 8 начина за различаване на фалшивите новини в Интернет.

- Проверете източника на новината – кой е сайтът, ясен ли е собственикът му, публикувал ли е други фалшиви новини и т.н.
- Не се ограничавайте със заглавието – често то самото е сензационно, но информацията в текста не отговаря на него.
- Проверете автора, ако е посочен – дали е действителен или измислен; ако няма автор, това често се прави, за да се избяга от отговорност.
- Източници – проверете какви източници са цитирани в самия текст, дали заслужават доверие и дали не са използвани превратно.
- Проверете датата на публикацията – често стари новини се рециклират и пускат като нови, дори и вече да не са актуални.
- Шегалие? – възможно е публикуваната информация да е сатира, добре е да се провери авторът.
- Проверка за обективност – дали това, което знаете по дадена тема, не влияе върху преценката ви за него.
- Попитайте експертите – потърсете експерт по темата, за да ви каже дали информацията е вярна или не, както и дали тълкуването ѝ не е тенденциозно.

Ресурси в помощ на учители и ученици, за да избягват „фалшивите новини“ и да подобряват критичното си мислене

Is it Real or Photoshopped? (by Adobe): <https://landing.adobe.com/en/na/products/creative-cloud/69308-real-or-photoshop/index.html>

Fake or Foto?: <https://area.autodesk.com/fakeorfoto>

Play “FakeOut” (CIVIX/News Literacy.ca): <https://news literacy.ca/fakeOut>

BBC iReporter: <https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-8760dd58-84f9-4c98-ade2-590562670096>

In “Bad News (Junior),” by DROG, a team of academics from Cambridge University and media experts – you become a fake news creator: http://getbadnews.com/droggame_book/junior/#intro

Play “Reality Check” by Media Smarts and learn how to check whether something is fake or real: <http://mediasmarts.ca/sites/mediasmarts/files/games/reality-check/index.html#/>

University of Akron: Fake News Quiz

https://akron.qualtrics.com/jfe/form/SV_2bhqIwpegOtj5yZ

Достъп до информация

Демократичното общество е политически идеал, който може да се осъществи, когато са налице:

- действащи механизми за разделение на основните видове власти – законодателна, изпълнителна, съдебна;
- взаимен контрол между тях;
- общо разбиране за правов ред, граждански свободи, но и отговорности;
- активно и самоорганизиращо се гражданско общество;
- свободен пазар, частна собственост, но при спазване на върховенството на закона и приетите пазарни регулации /не може да претендираш за върховенство на закона, когато години наред си си купувал политически протекции/
- финансово независими, критични и самокритични медии.

Тези принципи няма как да бъдат спазвани, ако не се гарантира откритост и прозрачност на работата на основните власти и институции, ако политиките и тези, които вземат важни за обществото решения, не се отчитат пред гражданите и данъкоплатците.

Достъп до обществена информация

Достъпът до информация е основно човешко право. Още през 1766 г. в Швеция е приет първият закон, който задължава институциите да бъдат открити, а дейността им прозрачна. Подобен закон е приет във Финландия – през 1951 г., а в САЩ – 1966 г. През 70-те и 90-те години и в много други западноевропейски държави. Във Великобритания и Германия – съответно 2005 и 2006 г.

В бившите социалистически държави законите в областта на достъпа до информация се приемат през 90-те години. Българският Закон за достъп до обществената информация е приет през лятото на 2000 г. Той обхваща принципите, кръга на задължените да предоставят информация, ограниченията на правото на информация и процедурата по предоставяне на информация при поискване.

По Конституция достъпът до информация и правото на всеки български гражданин да търси, получава и разпространява е гарантиран в член 41:

Чл. 41. (1) Всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала.

(2) Гражданите имат право на информация от държавен орган или учреждение по въпроси, които представляват за тях законен интерес, ако информацията не е държавна или друга защитена от закона тайна или не засяга чужди права.

Какво е обществена информация

Според Закона за достъп до обществената информация „обществена информация по смисъла на този закон е всяка информация, свързана с обществения живот в Република

България и даваща възможност на гражданите да си съставят собствено мнение относно дейността на задължените по закона субекти. (чл. 2, ал. 1).

Кой има право да иска информация?

Законът не поставя никакви ограничения към заявителите те могат да бъдат български или чужд гражданин, както и лице без гражданство. Заявителят може да е и юридическо лице – т.е. фирма, компания, която е регистрирана в България или в друга държава. Това задължение в закона е съобразено с международните стандарти за достъпа до документи, в които е залегнал принципът, че информацията, създавана и съхранявана от държавата, е достъпна за всеки.

Кои институции са задължени по закон?

Задължени по закон са всички държавни (национални и местни) институции, техните териториални звена, органите на изпълнителната власт – министри, областни управители, председатели на държавни агенции и комисии и т.н. Подобно задължение имат и териториалните звена на централните органи, например регионалните дирекции по горите, регионалните здравни инспекции и др.

По закон са задължени органите на местно самоуправление – кметове и общински съвети, както и всички публичноправни субекти. Това са институции, на които със специален закон са възложени определени властнически правомощия като Националната здравноосигурителна каса, Националният осигурителен институт, Централната изборителна комисия, Българската народна банка, Българският лекарски съюз и др.

Каква информация може да искаме

Законът дава широк достъп като например заповеди на министри, кметове и др. Решения на Министерския съвет или общинските съвети. Договори, заплатени от бюджета, отчети за извършвана дейност. Стенограми от заседания. Статистически данни и други писмени материали (план, карта, фотография, изображение).

Каква информация институциите са длъжни да публикуват в интернет

ЗДОИ предвижда 17 категории информация, които институциите са длъжни да публикуват в интернет. В една от тези категории попада информация, която е предоставена повече от три пъти по заявления. Налице е изискване да се публикува онлайн и информацията от обществен интерес, която трябва да се съобщава по инициатива на органите на власт:

- информация, която може да предотврати заплахата за живота, здравето и безопасността на гражданите или на тяхното имущество;
- информация, която опровергава разпространена недостоверна информация, засягаща значими обществени интереси;
- информация, която представлява или би представлявала обществен интерес.

Администрацията е задължена да публикува на интернет страницата си информация за:

- издадените актове в изпълнение на неговите правомощия и текстовете на издадените от органа нормативни и общи административни актове;
- стратегии, планове, програми и отчети за дейността;

- информация за бюджета и финансовите отчети на администрацията, която се публикува съгласно Закона за публичните финанси;
- информация за провеждани обществени поръчки, определена за публикуване в профила на купувача съгласно Закона за обществените поръчки;
- проекти на нормативни актове заедно с мотивите, съответно – доклада и резултатите от общественото обсъждане на проекта;
- обявления за конкурси за държавни служители.

Каква информация могат да откажат да ни предоставят?

- класифицирана (засекретена) информация, представляваща държавна тайна;
- класифицирана (засекретена) информация, представляваща служебна тайна;
- свързана с оперативната подготовка на решенията на институциите и няма самостоятелно значение;
- съдържа мнения и позиции във връзка с настоящи или предстоящи преговори;
- засяга права на трето лице (търговска тайна или лични данни) и то изрично е изразило несъгласие за предоставянето ѝ;
- друга защитена тайна в случаите, предвидени със закон.

Като **държавна тайна** може да бъде класифицирана информация, чието узнаване може да увреди националната сигурност, конституционно защитения ред, външната политика или отбраната. Ако ви откажат с това основание, отказът трябва да е обоснован и да е посочена категория от списъка по Приложение № 1 към чл. 25 от Закона за защита на класифицираната информация, който е публично достъпен в интернет.

Три са възможните нива на класификация на информацията като държавна тайна:

- маркирана с гриф "строго секретно" (срок за защита 30 години);
- маркирана с гриф "секретно" (срок за защита 15 години);
- маркирана с гриф "поверително" (срок за защита 5 години).

(Срокът за защита на информацията се брои от датата на нейното създаване).

Като **служебна тайна** може да бъде класифицирана информация, с която се защитават интересите на държавата или други правно защитени интереси. Същественото тук е, че категориите информация, които могат да бъдат класифицирани като служебна тайна, са определени в отделни закони. Те трябва да са детайлизирани в списък, одобрен от ръководителя на съответната организация. Според закона списъкът трябва да е публикуван.

ВНИМАНИЕ! Дадена информация може да бъде класифицирана като служебна тайна за срок от най-много 6 месеца от създаването ѝ.

Какво трябва да съдържа заявлението за искане на информация

По закон заявлението за предоставяне на достъп до обществена информация съдържа:

- трите имена, съответно наименованието и седалището на заявителя;
- описание на исканата информация;
- предпочитаната форма за предоставяне на достъп до исканата информация;
- адреса за кореспонденция със заявителя.

Всеки гражданин и журналист може да поиска и устно предоставяне на информация. От екипа на Програма „Достъп до информация“ дават няколко полезни съвета.

Първо разберете кой служител в институцията е отговорен за предоставянето на информация. За улеснение можете да проверите в интернет страницата на институцията в раздела за достъп до информация, където обикновено са публикувани имената на отговорните по ЗДОИ служители.

Обърнете се към служителя с въпроса, който ви интересува, и поискайте да ви дадат достъп в желаната от вас форма: устна справка; преглед и прочит на търсената от вас информация; копия на хартиен или технически носител.

Служителят е длъжен да ви предостави информацията веднага, ако това е възможно. В случай че ви откажат, поискайте информацията писмено.

Внимание! Представители на институциите нямат право да ви поискат:

- ЕГН;
- Номер, дата на издаване на документ за самоличност;
- Представяне на документ за самоличност;
- Актуално състояние за юридически лица;
- Данъчен номер и БУЛСТАТ за юридически лица;
- Електронен подпис.

Внимание! Незаконно е да се искат обяснения за това:

- В качеството си на какъв искате информацията;
 - За какво ще използвате исканата информация;
 - Имате ли правен интерес да получите исканата информация.
- Ако пропуснете да посочите имената си, исканата информация или адрес за кореспонденция, писменото ви заявление се оставя без разглеждане.

Как се подава заявлението

Има различни начини за подаване на заявление за достъп до обществена информация. Това може да стане на място в институцията, по пощата, по имейл или чрез платформата за достъп до обществена информация на съответната администрация.

Който и начин да изберете задължително поискайте да ви бъде издаден входящ номер от деловодството на институцията, от която искате информация. Това ще ви даде гаранция, че документът ви е заведен и по вашите въпроси ще се работи според установения в закона срок.

Ако изпратите заявлението по пощата го направете с обратна разписка и я пазете. Входящият номер и обратната разписка ще ви потрябват, ако решите да обжалвате решението за получената информация или отказа пред съда.

Кога да очакваме отговор?

Законът задължава да се получи отговор до 14 календарни дни от подаването на заявлението. Удължаването на срока за искането на неговото съгласие не може да е повече от 14 календарни дни (или общо 28 календарни дни от подаване на заявлението). Ако има иск за удължаване на срока, непременно трябва да са посочени причините за това.

ЗАДАЧА:

Формулирайте обществено значим проблем. Изберете институция, до която искате да изпратите заявление за достъп до обществена информация. Формулирайте точно и ясно своите въпроси и ги задайте чрез искванията за подаване на заявление.

28 септември е обявен за Международен ден на всеобщия достъп до информация

От 2002 г. по целия свят 28 септември се отбелязва като Международен ден на правото да знам. На този ден през 2002 е създадена [Международната мрежа на застъпниците за свобода на информацията](#) на конференция, проведена от Програма достъп до информация в София. Идеята е с различни събития да се напомни, че правото да знам е основополагаща демократична ценност.

На 15 октомври 2019 Общото събрание на ООН прие Резолюция L.1, с която обяви 28 септември за Международен ден на всеобщия достъп до информация.

У нас от 2003 година този ден се отбелязва от Програма достъп до информация (ПДИ) с отличия в шест категории – четири положителни награди „Златен ключ“ и две антинагради „Златен катинар“ и „Вързан ключ“. Виж на адрес: <https://www.righttoknowday.net/>.

Важни източници:

Как да прилагаме закона за достъп до обществена информация. Наръчник за местна администрация. Достъпно на адрес: https://www.aip-bg.org/library/nar_zdoi/handy_frms.htm

Програма „Достъп до информацията“
<http://www.aip-bg.org/howto/>

Фондация Програма Достъп до информация поддържа страница Достъп до информация и журналистически разследвания с цел да подпомогне работата на журналисти с примери, в които Законът за достъп до обществена информация, публичните регистри и правителствени бази данни са използвани за резултатни разследвания по обществено значими теми. Достъпно на адрес: <http://www.ati-journalists.net/>

Например: Информацията относно класирането на общинските проекти по програма, финансирана от ЕС, е относима към обществения живот, касае разходването на публични средства и несъмнено има характер на обществена информация. С този мотив състав на ВАС потвърди решение на АССГ за отмяна на отказ на Държавен фонд „Земеделие“ (ДФЗ) да предостави информация за класирането на общинските проекти по дело на Огнян Георгиев (в. "Капитал"). Достъпно на адрес: http://www.ati-journalists.net/bg/news/VAS_potvyrdi_reshenie_na_ASSG_za_otmana_na_otkaz_na_Dyrjaven_fond_Zemedelie/20190311002319/

Гражданска журналистика

Сигурно ще се съгласите с тезата, че не може журналистиката в едно общество да струва нещо, ако публичният живот не струва. За преодоляване на такава ситуация е нужна журналистиката на участието, наричана още гражданска журналистика. Журналистите трябва да направят каквото зависи от тях, за да помогнат на гражданите да участват пълноценно в публичния живот.

Гражданска журналистика означава много неща. На английски се използват най-често два термина, които се превеждат на български като гражданска журналистика – *civic journalism* и *citizen journalism*.

В първия случай говорим за журналистика **за** гражданите: *civic journalism*, познат още като *public journalism*. Когато използваме този термин, имаме предвид, че е налице усилие за интегриране на журналистиката в демократичния процес, т.е. медиите не само да информират обществеността, но и да работят за ангажиране на гражданите в публичен дебат. Журналистиката за гражданите се практикува от професионални журналисти.

Във втория случай говорим за журналистика **на** гражданите: *citizen journalism*, познат още като журналистика на участието (*participatory journalism*), демократична журналистика (*democratic journalism*), партизанска журналистика (*guerrilla journalism*) или журналистика на улицата (*street journalism*). Във всичките си разновидности този тип журналистика се основава на участието на гражданите, които събират, съобщават, анализират и разпространяват новини и информация. Основният принцип е, че обикновените хора, а не професионалните журналисти, могат да бъдат основните създатели и разпространители на новини.

Всичко това стана възможно благодарение на социалните мрежи и уебсайтовете за споделяне, в допълнение към нарастващото разпространение на мобилни телефони. Чрез тях гражданите могат да съобщават новини по-бързо от традиционните медийни репортери. Забележителни примери за граждански репортажи от големи световни събития са: земетресението в Хаити през 2010 г., Арабската пролет, движението „Окупирай Уолстрийт“, протестите през 2013 г. в Турция, събитията на Евромайдан в Украйна и Сирийската гражданска война, вълненията във Фергюсън през 2014 г. и движението „Животът на чернокожите има значение“ през 2020 г.

Журналистиката на гражданите съществува под някаква форма още от осемнадесети век, когато по време на Френската революция гражданите получават нови права. Вестникът се превръща от елитарно в масово занимание, памфлетът също добива широка популярност. Можем да кажем, че в България журналистика на гражданите (и по-специално хиперлокална журналистика) има още от Възраждането, макар и не в този вид, в който я познаваме днес. Пресата от периода на Възраждането разполага със стройна кореспондентска мрежа от нещатни и безкористни сътрудници, които отразяват събития от места, в които почти нищо не се случва. По това време пресата е използвана като обществена трибуна и ефективен посредник между общини, училища, църква, читалища, еснафски организации и български емигрантски общности извън Османската империя.

Ученическата медия

Като всички останали медии, ученическата също може да информира, просвещава, пренася ценности, да коригира и развлича.

- да информира

- за историята на училището и подготовката на важни годишнини;
- за учебния процес, за проблеми в училище или общо образование;
- за инициативи, произхождащи от училище и важни за общността;
- за решения на общинския съвет, отнасящи се до образованието, културата, историческите паметници, градоустройството;
- за спечелени от общината проекти и да отразяват тяхното изпълнение, особено ако се отнасят до подобряване на тяхната жизнена среда;

Изпълнението на всички Цели на ООН за устойчиво развитие на местно равнище биха били добър обект за информиране: особено Цел 16 – за демократично управление, ненасилие и достъп до информация.

- да просвещава

- Да пренася ценности чрез разказване на истории за известни исторически личности от града, за живи носители на високи постижения;
- Да просвещава бъдещите избиратели за институционалния ред в местното самоуправление. Разказва например за мандата и функциите на Общинския съвет и на кмета, за избирателния процес и др.;
- Да предлага/препоръчва курсове за дигитално образование;
- Да разказва за интересни проекти като Модел ООН, които позволяват да се учи активно за света;

- да коригира

- Да отразява критично дейността на местната власт, когато;
- Да представя дейността на Ученическия съвет и опитите за ученическо самоуправление;
- Да пречупва проблеми в училище през решения на местната власт;
- Да коментира равнището на здравно образование в училище;
- Да критикува и насочва към по-добри практики в изхранване, събиране на отпадъци и други свързани с устойчивото развитие теми.

Кои теми? За да мислим за избора на теми, е важно да си дадем отговор на няколко въпроса:

- Коя е аудиторията на ученическата медия. Учениците, училищното ръководство, родителите;
- Какво е полезно за тази аудитория? – да научава, да се учи да бъде критична към обкръжението си, да мисли, да преценява, да участва и т.н.;
- Кои са граничните групи, близо до нашата пряка целева група? Какви новини биха били интересни за тази аудитория?

- Ежедневието в училище – извънкласни занимания, граждански инициативи на ученици, прояви на насилие, нарушени права, инициативи за намаляване на броя отпаднали от училище ученици;
- Теми, свързани с образованието, например актуални дискусии за предстоящи промени в образователната сфера и прилагането им. Какво е мнението на учителите и на родителите за тези промени;
- Теми, свързани с културния или със спортния календар на града;
- Глобални теми с локален отзвук – например отбелязване на световни дни, любопитни факти, търсене на произхода на зеленчуците или дрехите в търговската мрежа.

Основни правила за успешен текст

- Атрактивно заглавие: ударно, съдържателно, кратко, ако текстът е информация. Ако е мнение, може да се подходи и по-творчески, но не твърде – колкото по-рано се захванете с темата по същество, толкова по-сигурно е, че повече хора ще разберат какво мислите.
- Използвайте точни, проверени факти. Не използвайте факти, в които не сте сигурни или не сте проверили. Непредставяйте мнения за факти!
- Ако използвате чужди мисли, текстове, изображения и пр. интелектуални продукти – цитирайте ги! Всичко друго се нарича плагиатство.
- Езикът и стилът трябва да са съобразени с публиката, към която е насочено съобщението. При всички случаи е добре да се избягват крайностите – прекалено сложен и претрупан с термини език или прекалено разговорен, дори жаргонен език. Спазването на граматическите и правописните правила е задължително, дори и в социалните мрежи.
- Избягвайте заглавия, които са толкова дълги, че не се четат целите при споделяне в социалните мрежи и са неработещи, както и заглавия, от които не става ясна темата на текста.
- Не използвайте „кукички“ за привличане на публиката като „Шок!“, „Сензация!“, „Нечувано!“ и пр., които повече отблъскват, отколкото привличат вниманието.
- Недопустими са: езикът на омразата, плагиатството и лъжата.

Препоръчваме: Стивън Кинг. Записането. Мемоари на занаята. Издателство „Сиела“, 2016.

„Нека веднага изясним едно нещо, става ли? Няма такива работи като Бунище на идеи, Склад за истории, нито Остров на погребаните бестселъри; добрите сюжети буквално изникват от нищото, връхлитат ни като гръм от ясно небе: две идеи, които отначало не са имали нищо общо, се срещат и от тях се ражда нещо ново. Вашата работа не е да откриете тези идеи, а да ги разпознаете, когато се появят“.

„Може да подходите към акта на писането с притеснение, с възмущение, с надежда или дори с отчаяние — чувството, че никога няма да успеете да пренесете на листа онова, което е в сърцето и ума ви. Може да се впуснете в писането със стиснати юмруци и присвити очи, готови да сритвате задници и да назовавате нещата със собствените им имена. Може би причината да пишете е, защото искате да накарате някое момиче да се омъжи за вас или защото искате да промените света. Това си е ваша работа, стига да сте концентрирани“.

Как да направим ученически вестник

Подходящо е да се работи с група ученици, които да оформят редакция, в която да работят в екип. Препоръчваме групата да е съставена от най-малко четирима ученици: редактор и трима автори. Една по-голяма група може да определи графични дизайнери и фотографи.

Добре е да се определи време за създаването на вестника, минимум 4 седмици. Задайте и времеви график за изпълнение на отделните фази: например през първата седмица да се направи графично представяне на публикациите и тяхното разположение във вестника, след това да се предадат първите чернови и т.н.

Препоръки за ръководителя на проекта:

1. Изберете окончателния формат. Има много различни софтуерни програми за създаване на вестник и ще трябва да помогнете на учениците да изберат. <https://makemynewspaper.com/free-newspaper-designer?from=schoolarticlepage>
2. Искате ли вестникът да бъде в дигитален или печатен формат? Отпечатаното копие ще струва пари и много малко принтери могат да отпечатват само едно-две копия на достъпна цена.
3. Определете броя страници. Един вестник се нуждае от минимум 4 страници, за да бъде отпечатан по начин, който е действителен вестник.
4. Определете минималния брой текстове и снимки. Правилото е на една страница да се разположат 3 текста от 500 думи, всяка споне 1 съответстваща снимка. Така че за 4 страници това може да се равнява на 12 текста и 12 снимки.
5. Определете естеството на публикациите. Искате ли учениците да пишат по най-различни теми или да се придържат към темата местна демокрация? Искате ли да използват различни жанрове?
6. Дайте насоки за оформлението. Затова може да се наложи да посочите следното:
 - Име на вестника и размер на мястото, което заема в горната част на първата страница. Общото правило е не повече от 8 см.
 - Брой колони. Препоръчваме 3 или 4 за вестници с размер на таблоид.
 - Размер на вестника. Обикновено таблоидите са размери 43,2x27,9 см.

Вестникът се подрежда около написаните материали. Ето какво ще трябва да събирате минимално:

- Два до три материала на страница. На вестник с таблоиден формат ще съберете 2 текста соколо 750 думи плюс изображения или 3 материала с около 500 думи.
- Най-малко по една снимка на публикация. Не забравяйте, че винаги е по-лесно да промените размера на изображенията, отколкото да преоразмерите публикациите (това е причината, поради която често се създава вестник около текстовете, а не около изображенията).

- Софтуер за графичен дизайн. Можете да използвате CloudDesigner и шаблони на MakeMyNewspaper. Просто не забравяйте да маркирате проекта като „домашна работа“, когато го запишете, за да получите 90% отстъпка от PDF (1,99 долара).

След като обедините текстовете и изображенията, първо ги поставете в софтуера за вестници. Регулирайте дължините на колоните, така че всичките ви думи да са в текстовото поле.

Съвети за разпределение и дизайн

1. Вмъкнете първо всичките си материали и ги подредете добре.
2. Използвайте 11pt или 12pt серифни шрифтове (като Times New Roman) за тялото или копиране на текст.
3. Използвайте 14pt или 16pt размер на шрифта за заглавията на текстовете. Това трябва да е най-големият текст извън самото име на вестника.
4. Използвайте 3 или 4 колони за вестници с размер на таблоиди.
5. Запазете поне 1/8 от инча между всяка колона. Каквото и да изберете, важно е да го направите разстоянието еднакво между всички колони.
6. Оставете същото пространство между текстовите полета и изображенията, колкото имате между колоните.
7. Не използвайте твърде много шрифтове. Най-много 2 или 3 и се уверете, че всички шрифтове са последователни. С други думи, не променяйте шрифтовете за заглавията на материалите А и Б.
8. Изравнете всичко добре.
9. Изрязвайте снимки, за да паснат на пространството, което имате. Като цяло, ако трябва да разтегнете или свиеете изображение, запазвайте пропорциите, ако е нужно изрежете част от снимката, за да получите изображение, което да пасне.
10. Не препълвайте вестника. Наличието на допълнително бяло пространство между текстове, заглавия или колони не е лошо нещо.

Припомнете правилата за отговорна журналистика:

За да може един журналист да изпълнява задълженията си да информира, той трябва да е свободен и независим и да спазва следните условия:

1. Първото задължение на журналистиката е истината.
2. Нейната лоялност е към гражданите.
3. Основата ѝ е дисциплинирана проверка на информацията.
4. Журналистите трябва да са независими от обектите и субектите на тяхната информация.
5. Трябва да служи като независим монитор на властта.
6. Трябва да осигури форум за обществена критика и компромис.
7. Трябва да се стреми да представи и направи новините значими, интересни и състоятелни.
8. Трябва да представя новините разбираемо, всеобхватно и пропорционално.
9. На журналистите трябва да се разреша да упражняват личната си съвест.
10. Трябва да се съобразяват с правата и отговорностите на гражданите.

Формулирайте вътрешни правила за отговорна журналистика, например:

Въпреки конституционно защитената свобода на словото, не е допустимо да се призовава към насилие, изгонване, нагрубяване на група хора.

В ученическия вестник не трябва да има място за подигравки с хора – независимо от причината. Дори на ниво училище има много пристрастия, но трябва да останете обективни в писането си.

1. Не трябва да има място за вулгаризми. Целта на журналистиката не е да обижда хората, а да даде добре проучено произведение, което има за цел да повлияе на мнението.
2. Винаги се позовавайте на източника, никога не крадете нечия работа или думи. Това не само е против закона, но и ще се отрази негативно върху имиджа ви.
3. Не фабрикувайте новини и не допускайте фалшиви новини. Предположенията често водят до измислици. Проверете всичките си източници, за да сте сигурни, че всъщност не измисляте нещо.
4. Не допускайте конфликт на интереси. Невъзможно е да бъдете обективни и да напишете нещо за близък приятел, учител, когото познавате добре или член на семейството. Има риск да ви обвинят, че фаворизирате или не сте обективен заради близостта със съответния герой на вашия материал. Всъщност, след като хората разберат, че имате конфликт на интереси, те автоматично ще се усъмнят в думите ви, предизвиквайки подозрение към вас и вашата история.
5. Не пишете нещо, което ще попречи на нормалния живот в училище. Вашето училище ви е дало форум, но захапването на ръката, която ви храни, в този случай може да доведе до пълно изключване на гласа ви. Просто е добра практика да избягвате всяка история, която може да застраши цялостната дейност на вашето училище.

Запознайте учениците с основните журналистически жанрове:

1. Информационен – хроника, информация, бележка, интервю, доклад, репортаж.
2. Аналитичен – кореспонденция, коментар, статия, писмо, рецензия, беседа, обзор, мемоари и др.
3. Публицистичен – есе, очерк, пасквил, фейлетон, памфлет, история и др.
4. Развлекателен – игра, конкурс, реалити-шоу, ток-шоу и др.

Следващите по-долу препоръки за писане на журналистически текстове следват деленето им в три типа: новина, коментар и фичър.

- Новината се изгражда на принципа „Кой-каква-къде-кога-защо-как, чиято същност е фактът.
- Коментарът е анализ в дълбочина на фактите, ситуирането им в социалния контекст, очертаването на тяхната перспектива, интерпретирането им като явления и всичко това като предпоставка и аргументация за една ли друга преценка. В този смисъл същност на коментара е мнението.

- Фичърът е третият тип, кореспондиращ с новината по своята фактическа достоверност, а с коментара по изразяването на мнение за фактите. Отличава се и от двата жанра със своите естетически качества, художествено внушение и личен почерк, което прави авторството присъствието на неговата съществена черта.

Важно е да се представи и разликата между репортаж и фичър, защото много от дефинициите за фичър са свързани с репортажа.

- Репортаж – взет от непосредствената ситуация, отразяващ атмосферата, най-често кратък разказ на очевидец на дадено събитие. Репортажът е относително нов литературен вид, оформя се в края на 19 век заедно със съвременната журналистика.
- Фичър – разказ, който скицира най-важните черти на събитието. В журналистиката това става посредством стиловите средства на репортажа, но се разясняват и осветляват и причините на явленията. Фичърът надхвърля рамките на репортажа.

Източник: Абазов, Т. Съставител. Граматика на журналистиката.

Как се пишат новини?

Новината е такава журналистическа категория, в която се описва събитие или факт, който представлява интерес за по-широк кръг хора. Новините са предназначени да информират читателите, като представят информация в бързо смилаема форма. Може би първото правило за писане на новинарски материал е да отразява реални факти. Не се правят предположения, не се измисля информация.

Преди да напишете своята новина, трябва да съберете колкото може повече факти. При събиране на фактите си задавайте следните въпроси:

- Какво? Конкретното събитие, което се състоя.
- Кой? Участващите хора.
- Къде? Място на събитието.
- Кога? Дата и час.
- Защо? Причини за случилото се събитие
- Как? Свързване на фактите.

Също така ще трябва да съберете колкото може повече подробности. Това ще включва:

- Интервю с хора, свързани с историята.
- Събиране на цитати от хора (бъдете точни ... никога не перифразирайте казаното от тях). Цитирайте имена, освен ако хората изрично не искат да останат анонимни.
- Изясняване на противоречиви факти от едни или други лица.
- Проучване на обществена информация (винаги цитирайте своите източници, затова ги запишете).

След като разполагате с всички факти, можете да започнете да пишете своя материал.

- Заглавието

За новинарския материал това е мястото, където имате най-голям простор за вашето творчество. Заглавието трябва да привлече вниманието на читателя. Трябва да предизвиква емоция или да създава любопитство. В много случаи ще отделите повече време за перфектното заглавие, отколкото за действителното писане.

- Основното тяло на новината

Самата новина се представя по правилото за обърнатата пирамида, т.е. фигурата, стъпила върху върха си.

Най-важната информация идва на първо място и всеки параграф дава в последователност подробностите.

Започва се с 6-те въпроса, на които авторът вече има отговор благодарение на своите изследвания: Какво? Кой? Къде? Кога? Защо? Как?

Първите два абзаца трябва да отговорят на всички тези въпроси.

Например:

„От днес износът на ЕС за Виетнам ще се облага с по-малки мита. Това е непосредственият ефект от влизането в сила на

споразумението за търговия между ЕС и Виетнам, с което в крайна сметка ще се премахнат митата върху 99 % от всички стоки, с които двете страни търгуват помежду си.

Също така европейските дружества по-лесно ще осъществяват стопанска дейност във Виетнам: те вече ще могат да инвестират и да кандидатстват за обществени поръчки в условия на равнопоставеност с местните конкуренти“.

В този пример в първите две изречения са дадени отговори на почти всички въпроси. В следващ параграф се включва цитат на Комисаря по въпросите на търговията, който потвърждава значението на споразумението.

Не правете параграфите си дълги – две до три изречения всеки. Броят на думите ще трябва да остане около 500 или по-малко, най-общо казано.

Как се пише аналитичен материал?

Той може да бъде редакционна/уводна статия или коментар. Разликата между тях е, че редакционната статия изразява колективната позиция на вестника и обикновено не е подписана. Коментарът е мнение на конкретен човек и отразява само неговия възглед. В коментара може да се използва местоимението „аз“, но в редакционната не.

Има четири основни типа редакционни материали:

- Изясняващи – тук дават мнението си за актуално решение на училищното ръководство или на общината, или може да интерпретирате съответното действие.

- Критични – тук сте критични към нещо, може би, училищна политика, метод на преподаване или храна, сервирана в столовата.
- Убедителни – това е текст, в който се опитвате да убедите и насочите някого към вашата конкретна гледна точка. Възможно е преобладаващата гледна точка да противоречи на вашата и материала си се опитвате да обясните защо вашата позиция е по-добра.
- Похвални – тук пишете, за да поставите акцент върху одобрението си за някого или за нещо, за някакво действие. Вие обяснявате защо сте съгласни с човека или действието, защитавате личността или действието и може би дори подкрепяте индивида или действието.

Препоръки записане:

След като сте събудили вниманието с подходящо силно заглавие, представете позицията си с едно ясно и привличащо изречение. Позицията може да бъде предизвикателна, различна, дори хаплива. Важно е да привлича вниманието на читателя. Например:

- Учителите трябва да нарушават по-често правилата.
- Нашият футболен отбор е най-добрият отбор в страната.
- Новата училищна политика нарушава правата на свободно изразяване на учениците.
- Дрес кодът не е достатъчно строг!

След това представете фактите. Вашето хубаво заглавие или привлекателното начало не носи нищо без факти.

- Представете позицията на другата страна. Това показва, че знаете за какво говорите, но сте готови да се вслушате и евентуално да признаете грешка в своята перспектива по някоя точка от мнението на другата страна. Доверието към вас се увеличава, когато се вижда, че сте обективни, справедливи и балансирани.
- Предлагайте реалистични решения. Това е важно. Вашата достоверност и влияние може да зависи от това. Не е достатъчно да кажете, че някой или нещо не е наред. Трябва да предложите по-добра алтернатива. Ако просто кажете защо някой греша, но никога не давате реалистично решение на проблема, тогава вашите аргументи ще изглеждат дребнави.
- Скакво и защо вашето решение е по-добро? Реалистично ли е?
- Стремете се да кажете всичко с около 500 думи или по-малко. Направете всяка дума важна и ще бъдете по-убедителни.
- Завършете с повторение на аргумента си и защо се придържате към конкретното решение, което сте представили.

Как се пише фичър?

Фичърът обикновено е най-дългият текст във вашия вестник, с над 1 000 думи. Обикновено е достатъчно да имате само един такъв материал. Фичърът е смес от новинарско съобщение и интерпретация на фактите, без да дава мнение за това какво трябва да бъде решението. Фичърът прави повече от това да съобщава новините. Той интерпретира новините, прави прогнози за последствията от

събитието или действието, предоставя на читателя по-ясно разбиране за дългосрочните ефекти.

Например ако директорът на училището въведе нова политика за....., статията може да включва

- фактите – кой, защо, къде, какво, кога и как;
- прогноза за това, как ще бъде приета тази нова политика от учениците, служителите и преподавателите;
- прогнози за потенциални проблеми, които промяната би могла да създаде;
- сравнение с други училища и техен опит;
- анализ на причините за въведената промяна;
- цитати от различни източници;
- препратки към други публикувани становища;
- анализ на проблемите, които промяната трябва да реши и дали тя ще бъде ефективна въз основа на данни, предоставени от другите източници.

Подобно на другите новинарски материали, и тук се започва с всички важни факти, за да не гадаят читателите за какво става въпрос и защо пишете на тази тема. Продължава се с представяне на подробности, задълбочено, от колкото може повече ъгли. Завършете със заключителен параграф, който обхваща най-забележимите аспекти в материала ви.

Как се пише ревью или рецензия?

Има много причини да включите подобен материал във вашия вестник. Може да се пише за учебници, за нов филм, за книга или за книги, които да помогнат за дипломиране, за кандидатстване в университет или за по-нататъшна кариера.

Материалът ще е успешен, ако успешно са опознати вкусовете и очаканията на аудиторията, която би прочела вестника. Много е важно авторът наистина да познава това, за което пише – т.е. да е видял филма, да е прочел книгата, да е изпробвал някакъв нов дигитален продукт.

Препоръки за писане

Започнете с кратко описание на това, което ще оценявате и рецензирате. Включете снимка за бързо идентифициране на обекта.

Включете следните елементи: за и против, сравнение с подобни продукти или услуги, вашето лично впечатление, репутация на автора на филма/книгата или марковото име на стоката/услугата, популярност и какво казват другите.

Стремете се да не надделява личното ви мнение. Само накрая можете да препоръчате горещо или да сизамълчите, за да дадете знак за мнението си.

Как се провежда добро интервю?

1. Предварително проучете човека, когото ще интервюирате. Помислете и проучете всякакви свързани теми. Трябва да направите домашната си работа и да се запознаете с темата и основната информация.

2. Уверете се, че сте намерили място, което е спокойно, доста тихо и удобно за вас и човека, когото ще интервюирате. Ако не можете да се срещнете лично, предложете телефонно обаждане или разговор в скайп или зуум (с разрешение можете дори да запишете интервюто си). Вашата цел е да накарате обекта да се чувства удобно и спокойно, така че изберете място, което може да ви помогне.
3. Напишете въпросите си предварително. Списък с 15 въпроса е добър подход. Повечето от вашите въпроси трябва да са отворени – въпросите, които изискват отговори „да / не“, не водят до добро интервю. Уверете се, че вашите въпроси са записани и пред вас на лист хартия, компютър или дори на телефона ви (просто не забравяйте да уведомите човека, с когото интервюирате, за да не мисли, че сте заети да си играете на телефона си, докато той/тя отговаря). Подгответе бележки с факти и статистически данни по темата, които можете да използвате, за да разкриете дезинформация.
4. Уверете се, че записвате интервюто си, за да можете да се върнете към него по-късно и да проверите информацията. Тествайте оборудването си преди интервюто, за да сте сигурни, че ще работи! Като общо правило, винаги питайте човека, когото интервюирате, дали е добре занега да запишете интервюто.
5. Слушайте активно човека, когото интервюирате. Започнете с по-лесни въпроси (това ще помогне на интервюирания да се отпусне), преди да започнете да задавате по-сложните или чувствителните. Винаги слушайте внимателно отговора и бъдете готови да импровизирате с друг въпрос, ако чуete нещо неочаквано. Ако не разбирате нещо, не забравяйте да попитате. Доброто интервю е това, което изглежда като разговор.
6. Бъдете учтиви. Бъдете точно навреме. Уверете се, че сте организирани. Представете се и обяснете каква е целта на интервюто и как планирате да го използвате. Бъдете любопитни, открити и позитивни и човекът, с когото разговаряте, вероятно ще оцени това. Следете часовника и се опитайте да поддържате интервюто под 45 минути.

Полезни ресурси:

Правото ми на мнение! Създаване на съдържание за социалните мрежи. Асоциация на европейските журналисти – България и УНИЦЕФ.

Състояниенадецататапосветапрез2017г.Децатавдигиталниясвят.Детскифондна Организациятанаобединенитенации.Декември,2017г.

Грамотни деца в дигиталната ера. Компас за родители. Национален център за безопасен интернет. Декември, 2019.

„Дигитална грамотност за деца”, УНИЦЕФ, август 2019.

Rotaru, leana. The Impact of New Media on School: The Place of the Teacher in the Self-service Classroom. West University of Timisoara, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 114:178-180, February 2014.

Lee, Y. L. Media education in the School 2.0 era: Teaching media literacy through laptop computers and iPads Alice Hong Kong Baptist University, Hong Kong. Global Media and China 2016, Vol. 1(4) 435–449.

Creating a classroom newspaper. Co-sponsored by the American Newspaper Publishers Association Foundation and the International Reading Association
<https://www.americanpressinstitute.org/wp-content/uploads/2013/09/Creating-A-Classroom-Newspaper.pdf>

Интернет ресурси:

Научен проект "Как да създадем училищен електронен вестник" -
<https://bul.eastdevonbusinessclub.com/kak-sozdat-jelektronnuju-gazetu.php>

Как да напишете вестник за училище - <https://bg.10steps.org/Escrever-um-Jornalzinho-para-a-Escola-9104>

Creating a classroom newspaper.
<https://makemynewspaper.com/creating-a-classroom-newspaper>

How to Write a Paper for School in MLA Format -
<https://www.wikihow.com/Write-a-Paper-for-School-in-MLA-Format>

School Newspaper Templates - <https://www.pinterest.com/makemynewspaper/school-newspaper-templates/>

Learning About Writing a News report -
<https://schools.peelschools.org/sec/lornepark/SiteCollectionDocuments/EQAO/OSSLT%20StED-Writing%20A%20News%20Report.pdf>